

Enisa ad Rhenum. Vuizunbeire, Caziri civitates C. Ruzzi, Forsderen liudi, Fresiti, Serauici, Lucolane, Ungare, Vuislane, Sleenzane, civitates XV. Lunsizi civitates XXX, Dadosesani civitates XX, Milzane civitates XXX, Besunzane civitates II, Verizane civitates X, Fraganeo civitates XL, Lupiglaa civitates XXX, Opolini civitates XX, Golensizi civitates V.

Suevi non sunt nati, sed seminati.

Beire non dicuntur Bavarii, sed Boiarii a Boia fluvio.^A

30 měst.⁵¹ Dadosesani 20 měst.⁵² Milzane 30 měst.⁵³ Besunzane 2 města,⁵⁴ Verizane 10 měst.⁵⁵ Fraganeo 40 měst.⁵⁶ Lupiglaa 30 měst.⁵⁷ Opolini 20 měst.⁵⁸ Golensizi 5 měst.⁵⁹

Suevi nejsou zrozeni, ale rozseti.

Beire se nenazývají Bavoři, ale Boiarii podle řeky Boia.

^A Pozdější přepis

⁵¹ Lužičané, Lužici. B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 49.

⁵² Dědošané, Djadošané. B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 50; H. ŁOWMIAŃSKI, *O identyfikacji nazw*, 16.

⁵³ Milčané: *Milciani* v pražské listině (CDB, I, 86). B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 50-51.

⁵⁴ O lokalizaci srov. J. NALEPA, *Biežuńczanie*, in: Pam. Slow. 4, 1955, 304-323, B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 51. R. TUREK (*Die mittelalterlichen Stämmegebiete*, 83) uvazuje o Pšovsku.

⁵⁵ B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 52. K. TYMIENIECKI, *Kim byli Werizane Geografa bawarskiego*, in: *Slavia Antiqua* V, 1954/1956, 84-100, je lokalizuje na horní Vartu do okolí Sieradze, a H. ŁOWMIAŃSKI, *O identyfikacji nazw*, 16, je spojuje s Lečicany; R. TUREK (*Kmenová území v Čechách*, in: Čas. Nár. musea 131, 1, 37-38) se domnívá, že název *Verizane* zahrnuje celé severozápadní Čechy (Děčany, Lemuze, Lučany, Sedličany), dále B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 52.

⁵⁶ O možnosti ztotožnění s Pražskem B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 52-53, kteří nevykládají možnost, že může jít i o Varjahy, nebo o Krakovsko (B. HORÁK, *Fraganeo*, in: Čas. spol. přátel star. 55, 1947, 81-84). R. TUREK (*Kmenová území*, 37) uvádí, že jde o vlastní české území, L. HAVLÍK, *Tři kapitoly*, 31, připouští možnost výkladu, že jde o panství Přemyslovců, které al-Mas'úd označil *al-Firág* (*Murúđ ad-dahab*); podobně označil ihn Ja'kúb Boleslava I. krále *FaragalPrága*.

⁵⁷ B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 53-54. R. TUREK (*Kmenová území*, 37; *Die mittelalterlichen Stämmegebiete*, 83) považuje toto označení za zlicko-slavníkovské knížectví.

⁵⁸ Opolané kolem Opoli na Odře. B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 54; H. ŁOWMIAŃSKI, *O identyfikacji nazw*, 16.

⁵⁹ Holasici na Opavě a Olze. B. HORÁK – D. TRÁVNÍČEK, *ibid.*, 55; H. ŁOWMIAŃSKI, *O identyfikacji nazw*, 16.

Conversio Bagoariorum et Carantanorum

Obrácení Bavorů a Korutanců na víru

Toto dílo vzniklo v r. 871 (tak soudí M. Kos) v Salzburgu. Jde tu o zdůraznění práv Salzburgu na Pannonii a o tupení Metoděje, který neměl podle autora právo působit v Pannonii. Podle Kose nebyl tento spis určen ani pro papeže Hadriána II., který byl Metodějovi nakloněn, ani pro papeže Jana VIII., nýbrž pro salzburského arcibiskupa Adalwina (ten byl také podle Kose morálním původcem díla), který právě vedl útoky proti Metodějovi a slovanské liturgii, a měl jemu a jeho přátelům posloužit v eventuálním procesu ve prospěch podržení ohrožených práv Salzburgu a latinské liturgie na východě. Kos nevykládá, že obsah spisu mohl být znám i samotnému Ludvíkovi. Autor díla je neznámý, šlo však nejspíše o nějakého duchovního, který žil určitě v Salzburgu. Spis se skládá ze dvou částí. V první (kap. 1-2) je podáván životopis sv. Ruperta a jeho učedníků, ve druhé části (kap. 3-14) se pak hovoří o vlastním obrácení Korutanců na víru. Jazyk díla je poměrně jednoduchý, nepřilíš umělý. Autor čerpal především ze spisu *Vita s. Ruperti*, dále použil *Fredegara*, *Gesta Dagoberti*, *Ann. Iuvavenses maximi*, *Ann. Iuvavenses maiores*, *Ann. Laureshamenses*, *Ann. Maximiani*, a také kroniku Marcellina Comita a různé staré záznamy a listiny, které se nám nedochovaly.

Většina rukopisů je z doby kolem r. 1200, což bývá spojováno s tehdejší oživlou historiografickou činností v Salzburgu a se vzrůstajícím zájmem o biskupa Virgilia. Kos rozděluje rukopisy do dvou skupin:

A. rukopisy s nepozměněným, i když někdy zkráceným textem

1. Vindobonensis 596, psaný dvojí rukou – první část rukou z 11. a druhá rukou z 12. stol.
2. Vindobonensis 1064 z konce 12. stol.
3. Vindobonensis 546 z konce 12. stol.
4. Vindobonensis 423 z konce 12. nebo z počátku 13. stol.
5. Vindobonensis 434 z konce 13. nebo ze zač. 14. stol.
6. Vindobonensis 1524 ze 14. stol.

B. rukopisy s pozměněným textem

- I. Kodex z Mladé Vožice u Tábora z konce 12. stol.
- II. Kodex H z kláštera sv. Petra v Salzburgu (a IX 30) z konce 13. stol. (je blízký rkp. č. 1)
- III. Kodex Vindobonensis 3662 z 13. stol.
- IV. Excerptum de Karantanis, jež se nachází v kodexu uvedeném sub 4 (Codex Vindobonensis 423 z konce 12. nebo ze zač. 13. stol.)

První vydání pořídil na základě rkp. č. 4 FLACIUS ILLYRICUS, Basel 1556. Z dalších vydání tu uvedeme edici FREHEROVU, *Scriptores rer. Bohem.*, p. 15-20 (1602), WATTENBACHOVU v *MGH, SS, XI* p. 4-14 (1854), MIGNEHO, *PL*, t. CXXIX, p. 1269-1272. Srov. též FR. PASTRNEK, *Dějiny slov. apoštolů*, Praha 1902, 264-273. Nejnovější a nejlepší vydání pořídil MILKO KOS. Jeho text se zakládá na kolaci rkp. 1-6. O pramenu dále A. LHOTSKY, *Quellenkunde*, 155-157.

Použitý text: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, ed. MILKO KOS, Rozprave znanstvenega društva v Ljubljani 11, Historični odsek 3, Ljubljana 1936.

Conversio Bagoariorum et Carantanorum

Incipiunt quaedam exceptiones de vita apostolici viri beati scilicet Rovdberti qualiter ad regionem pervenit Bawariam. **1** Tempore igitur Hildiberti regis Francorum, anno scilicet regni eius secundo, honorabilis confessor Christi Hrodbertus in Wormatia civitate episcopus habebatur; qui ex regali progenie^A Francorum ortus, catholicae fidei et euangelicae doctrinae totiusque^B bonitatis^C nobilissimus refloruit doctor. Erat enim vir simplex, pius et prudens, in sermone verax, iustus in iudicio, providus in consilio, strenuus in actu, conspicuus in caritate, in universa morum honestate praeclarus. Ita innumera ad eius sacratissimam conveniunt doctrinam et ab eo aeternae salutis documenta susceperunt. Cumque fama sanctae conversationis^D illius longe lateque crebescere, pervenit ad notitiam cuiusdam ducis Bogoariae regionis nomine Theoto,^E qui supradictum virum Dei enixis^F precibus prout potuit libentissime rogare studuit per^G missos^H suos, ut hanc provinciam visitando sacra inluminaret doctrina. Unde praedicator veritatis divino conpunctus amore assensum praebuit. Primo suos dirigens legatos, postea vero ad Christi gregem lucrandum per semet

^A prosapia 4 // ^B totius 1; ^C tociusque 4, 6 // ^D bonitate 6 // ^E conversionis 6 // ^F Otto 1; Theodo 3 // ^G subnixis 2, 3, 6; ^H subnixis 4 // ^I pro 6 // ^J nuncios add. 2, 3, 4

¹ Jde o tzv. *Vita s. Ruperti primigenia authentica*, vlastně *Gesta Hrodberti ep. Salisb.*, srov. A. LHOTSKY, *Quellenkunde*, 153-154.

² Patrně v l. 693/696 (*Gesta Ruperti*, W. LEVISON, *Die älteste Lebensbeschreibung Ruperts von Salzburg*, in: *Neues Archiv* 28, 1903, 310); původem snad byl Ir, jak dosvědčují jeho druhové Chuniald a Gisilar (*Vita Trudperti*, *MG, Script. rer. Mer.*, IV, 357); *Conversio*, c. 1, uvádí naproti tomu, že pocházel z královského franského rodu.

³ Childebert III. (694-711).

⁴ Theodo (696-717/718).

Obrácení Bavorů a Korutanců na víru

Začínají jakési výtahy ze života apoštolského blahoslaveného muže, totiž Rovdberta,¹ jak přišel do země bavorské.² **1** Tedy za doby krále Franků Hildiberta,³ a to v druhém roce jeho vlády, byl v obci wormské biskupem ctihodný vyznavač Kristův Hrodbert; ten pocházel z královského rodu Franků a vynikl jako nejvznešenější učitel katolické víry, nauky evangelia a vši šlechtnosti. Byl totiž muž přímý, zbožný a rozvážný, v řeči pravdomluvný, v úsudku spravedlivý, v radě prozíravý, v činu rázný, v citu lásky vynikající, ve veškeré počestnosti mravů přeslavný. Tak nesčetní lidé přicházeli do jeho nejsvětějšího vyučování a přijímali od něho naučení věčné spásy. A když se pověst o jeho svatém obcování šířila široko daleko, došla i ve známost jednoho bavorského vévody, který se jmenoval Theoto,⁴ a ten se s největší radostí pokoušel prostřednictvím poslušných horlivými prosbami požádat zmíněného Božího muže, aby tu krajinu navštívil a osvětlil ji svatým učením. Pročež hlasatel pravdy vyslovil z lásky k Bohu souhlas. Nejprve poslal své vyslance a nato pak uznal za vhodné přijít sám osobně, aby obohatil stádo Kristovo.

ipsum venire dignatus est. Hoc audiens praefatus dux magno perfusus est gaudio, obviamque illi cum suis pergens, sanctum virum euangelicumque doctorem^A cum omni honore et dignitate suscepit in Ratispona civitate. Quem vir domini coepit de Christiana conversatione admonere, et de fide catholica inbuere; ipsum non multo^B post et multos alios^C istius gentis nobiles atque et ignobiles viros ad veram Christi fidem convertit, sacroque baptisinate regeneravit, et in sancta corroboravit religione. Praefatus itaque dux sancto viro concessit licentiam locum aptum eligendi sibi et suis, ubicunque ei placeret in hac provincia ecclesias Dei construere et cetera ad opus ecclesiasticum habitacula^D perficere. Tunc supra dictus vir domini accepta licentia per alveum Danubii usque ad fines Pannoniae inferioris spargendo semina vitae navigando iter arripuit; sicque tandem revertens ad Lauriacensem pervenit civitatem multosque ibi infirmos variis languoribus oppressos orando per virtutem domini sanavit. Deinde arrepto itinere pervenit ad quendam locum^E qui^F vocatur Walarium, ubi ecclesiam in honore sancti Petri principis apostolorum construxit et dedicavit. Praefatus itaque dux ibidem primitus ei in circuitu aliquas proprietatis^G possessiones tribuit; postea vero ad

Když o tom zmíněný vévoda uslyšel, byl naplněn velikou radostí, přispěchal mu se svými lidmi vstříc a přijal svatého muže a učitele evangelia se vši poctou a důstojností v městě Řezně. Muž Páně ho začal nabádat ke křesťanskému obcování a vzdělávat ho v katolické víře. Nedlouho potom obrátil na pravou víru Kristovu jej samotného i mnoho jiných urozených, a rovněž neurozených mužů z tohoto kmene, obnovil v nich život posvátným křtem a utužil (je) ve svatém náboženství. Zmíněný vévoda dal tudíž svatému muži dovolení, aby si zvolil pro sebe i pro své lidi místo, kdekoliv se mu bude v této krajině líbit budovat kostely a stavět ostatní příbytky k církevní činnosti. Tehdy zmíněný muž Páně, dostav dovolení, vydal se lodí na cestu po toku Dunaje až k hranicím dolní Pannonie⁵ a rozséval tam semena života a při návratu tak konečně dorazil k obci Loršské⁶ a vyléčil tam prosbami skrze ctnost Boží mnoho nemocných lidí postižených rozmanitými neduhy. Vydav se potom na cestu, dospěl k jednomu místu zvanému Walarium,⁷ a zbudoval tam a vysvětlil chrám ke svatému cti Petra, knížete apoštolů. A tak mu zmíněný vévoda nejprve na tom místě koldokola poskytl do vlastnictví nějaké pozemky, nato se pak svatý velekněz Hrodbert dozvěděl, že je jakési místo při řece Isaru, zvané po

^A docto 1 // ^B multo om. 3 // ^C alias corr: alios 6 // ^D habitacula om. 1 // ^E lacum 1 // ^F ubi // ^G proprietates 6

⁵ Poněvadž starší Rupertův životopis z poloviny 9. stol. o této cestě nic neví (*Gesta Ruperti*, 159), pokládá se pasáž za interpolaci z doby kolem r. 870. Mohla snad souviset se salzburským bojem o Pannonii i Noricum jako části salzburské provincie, jež byla vlastně pokračovatelem Laureaca, proti Metodějovi, který jako arcibiskup pannonský uplatňoval na základě rozhodnutí kurie právo na Pannonii, avšak mohl vznést i nároky na oblast bývalé loršské metropole, která kdysi náležela k Srěmu. Srov. též M. KOS, *Conversio*, 17-18; I. ZIBERMAYR, *Die Rupertlegende*, in: *Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf.* 1954, 67n. Pasáž však obsahuje i tzv. *Enumeratio presulum Iuuauensium*, hlásící se svým vznikem k r. 860 a zachované v opise 13. stol.; jde v podstatě o prvních devět kapitol, které má *Conversio*.

⁶ Laureacum, dn. Lorch.

⁷ Snad Seekirchen u Wallersee nebo Salzburg, není-li znění *Iuvalarium* v kod. 6 jen pozdější úpravou.

notitiam venit sancto pontifici Hrodberto aliquem esse locum iuxta fluvium Ivarum antiquo vocabulo iuvavensem vocatum, ubi antiquis scilicet temporibus multa fuerunt mirabiliter constructa aedificia, et tunc paene dilapsa silvisque cooperta. Hoc audiens vir domini propriis cupiens prospicere^A oculis quid inde ipsius rei veritas haberet, propter fidelium animarum lucrum divina disponente gratia coepit^B Theodonem rogare ducem, ut istius loci ei potestatem tribueret ad extirpanda^C et purificanda^D loca, et ecclesiasticum prout ei libitum foret ordinare officium. Quod ipse dux consensit, tribuens^E in longitudine et latitudine^F de territorio super duas leuvas^G possessiones, ut inde faceret quod^H ei placeret ad utilitatem istius sanctae^I ecclesiae. Tunc vir domini ista coepit renovare loca primo Deo formosam aedificans ecclesiam. Quam in honore sancti^K Petri principis apostolorum dedicavit, ac demum clustra^L cum ceteris habitaculis clericorum per omnia ordinabiliter construxit. Postea vero delegato sacerdotali officio omnem ibidem cottidie cursum congruo ordine fecit celebrari. Tunc praedictus doctor Hrodbertus cupiens aliquos adipisci socios ad doctrinam euangelicae veritatis, propriam repetivit patriam. Iterumque cum duodecim revertens discipulis, secumque virginem Christi nomine Erindrudam adducens quam in superiori Castro Iuvavensium statuens, ibidemque colligens congregationem sanctimonialium, et earum conversationem rationaliter sicut canonicus deposcit ordo, per omnia disposuit. Ipse quoque assidue totum spatium istius circumiens patriae,

^A perspicere 2, 3 // ^B tempore add. 6 // ^C expurganda 1; exstirpanda 6 // ^D et purificanda om. 1; et purganda 6 // ^E tribuens ei 2, 3, 4, 6 // ^F longitudinem et latitudinem 6 // ^G leaas corr. leukas 3; leugas 4, 6 // ^H quicquid 2, 3; quidquid 6 // ^I Dei add. 2, 4 // ^J Dei add. 3, 6 // ^K sanctissimi 3, 4 // ^L claustrum 2, 3, 4, 6

⁸ Tj. Salzburg.

⁹ Leuga (míle) = 4,8 km.

staru Iuvavským,⁸ tam totiž bylo ze starých dob mnoho podivuhodně vystavěných budov a tehdy byly již téměř rozpadlé a pokryté lesy. Když to muž Páně uslyšel, zatoužil spatřit vlastníma očima, co je na tom pravdy, a začal na popud Boží milosti ve prospěch věrných duší prosit vévodu Theodona, aby mu svěřil moc nad tím územím, aby mohl ta místa vymýtit a vyčistit a podle své libosti zařizovat církevní službu. Vévoda s tím vyslovil souhlas a poskytl mu z onoho území pozemky do dálky i do šířky přes dvě leuvy,⁹ aby s nimi činil co se mu zlíbí k prospěchu tohoto svatého chrámu. Tehdy začal muž Páně obnovovat tato místa a nejprve postavil Bohu krásný chrám. Ten vysvětil ke cti svatého Petra, knížete apoštolů, a teprve (potom) vybudoval klášter s ostatními příbytky kleriků, vše podle pořádku. Nato pak uloživ kněžskou službu, dal tam každodenně slavit veškerý běh (bohoslužeb) v náležitém pořádku. Tehdy zmíněný učitel Hrodbert, zatouživ opatřit si nějaké druhy pro výuku evangelické pravdy, zamířil zpět do své otčiny. A vrátil se znovu s dvanácti žáky a přivedl s sebou pannu Kristovu, jménem Erindrudu, usídlil ji v horním hradě salzburském a tamtéž shromáždil sbor svatých žen a ve všem rozumně uspořádal jejich spoluzítí, jak to vyžaduje kanonický řád. Sám také neustále obcházel po celém území této krajiny, posiluje duše křesťanů a nabádaje je, aby ve víře statečně setrvali. Co učil slovy, to naplnil podivuhodnými činy. Když tu zbudoval a vysvětil chrámy a ustanovil nižší i vyšší stupně, určil si vlastního nástupce. Sám pak,

confirmans animas christianorum admodumque in fide fortiter permanere, quod verbis docuit operibus adimplevit mirificis. Ubi constructis consecratisque ecclesiis ordinatisque inferioribus et superioribus^A gradibus, proprium sibi ordinavit successorem. Ipse vero praesciens longe ante diem vocationis suae, confirmatis discipulis ad propriam remeavit sedem ibique adstantibus admonitione divina peracta fratribus inter verba orationis spiritum reddidit in pace, die videlicet resurrectionis domini nostri Iesu Christi. Ad cuius sepulcrum exuberant innumera^B beneficia curationum cunctis fideliter petentibus usque in hodiernum diem per eum qui vivit et regnat deus per^C omnia saecula saeculorum amen.

2 Sequitur dehinc catalogus episcoporum sive abbatum eiusdem Iuvavensis sedis, quam euangelicus doctor Hrodbertus ab anno adventus eius de Wornmatia in Bagoariam usque in die vocationis suae rexit. Anno nativitatis domini DC XC III. Igitur post excessum beatissimi Hrodberti pontificis vir carus omni populo egregiusque doctor et seminator verbi Dei Vitalis episcopus sedem Iuvavensem regendam suscepit. Post cuius transitum Ansogolus extitit abbas. Post cuius depositionem^D praedictae sedi adhaesit Savolus^E abbas. Cuius vitae finito cursu Ezius abbas successit. Quo migrante de saeculo iterato illa sedes honorata refulsit episcopo Flobargiso. Post quem Iohannes pastorem gessit in sede praefata curam.

^A et superioribus om. 6 // ^B innumerabilia 2, 3, 4, 6 // ^C reliqua desunt 6 // ^D dispositionem 4 // ^E sanctus 6

¹⁰ K tomu I. ZIBERMAYR, *Noricum, Baiern und Österreich*, München – Berlin 1944, 130, 147; E. TOMEK, *Kirchengeschichte Österreichs*, I, Innsbruck 1935, 65n.

¹¹ 27. března před r. 717.

¹² Srov. *Ordo episcoporum vel abbatum*, in: *Liber confraternitatum vetustior*, MG, Nscr., II, 18.

¹³ Viz c. I, pozn. 2 a 11.

¹⁴ *Liber confraternitatum vetustior*, vedená při sv. Petru v Salzburgu od r. 748, udává toto pořadí: Hrodperhtus ep. et abb., Anzogolus abb., Vitalis ep. et abb., Savolus abb., Izzio abb., Flo-

předvídáje dlouho dopředu den, kdy ho Bůh zavolá, dodal myslí žákům a vrátil se do svého vlastního sídla.¹⁰ Tam udělil božské povzbuzení kolem stojícím bratrům, vydechl v pokoji uprostřed slov své řeči, a to v den zmrtvýchvstání Pána našeho Ježíše Krista.¹¹ U jeho hrobu se až po dnešní den dějí nesčetné zázraky vyléčení pro všechny, kteří o to upřímně žádají, skrze Boha, který žije a kraluje po všechny věky věků amen.

2 Nyní následuje seznam biskupů a opatů téhož salzburského stolce,¹² který řídil učitel evangelia Hrodbert od roku, kdy přišel z Wormsu do Bavor, až po den, kdy ho Bůh povolal – roku 693 od narození Páně.¹³ Po smrti nejblaženějšího Hrodberta velekněze převzal pak jako biskup řízení salzburského stolce Vitalis, milý všemu lidu, výtečný učitel a rozsévač Božího slova. Po jeho odchodu nastoupil opat Ansogolus. Po jeho skonání seděl na zmíněném stolci opat Savolus. Když ten ukončil běh svého života, nastoupil na jeho místo opat Ezius. Potom, co ten odešel ze světa, zaskvěl se onen stolec znovu, jsa poctěn biskupem Flobargisem. Po něm obstarával na zmíněném stolci pastýřskou péči Jan.¹⁴

Hisdem igitur temporibus scilicet Otilonis ducis Bagoariorum qui tunc^A subiectus fuit regi Pippino Francorum, venit vir quidam sapiens et bene doctus de Hibernia insula nomine Virgilius ad praedictum regem in Francia^B loco vocato Karisiaco. Qui propter Dei amorem retinuit eum secum fere duobus annis, et comperto eo bene docto misit eum praefato duci Otiloni, ac concessit ei episcopatum Salzburgensem. Qui dissimulata Ordinatione^C ferme duorum annorum spatiis habuit secum proprium episcopum^D comitantem de patria nomine^E Dobdagrecum ad persolvendum episcopale officium. Postea vero populis petentibus et episcopis regionis illius consensit Virgilius consecrationem accipere, ordina-

^A tam add. 2, 3, 6 // ^B Franciam 4, 6 // ^C dissimulavit ordinationem 2, 4, 6; dissimulationem ordinationem 3 // ^D habens proprium episcopum secum 2, 3, 6; habens proprium episcopum fecit comitantem 4 // ^E nomine om. 6

brigit ep. et abb., Iohannis ep. et abb.; vyjmenování biskupové a opatové náleží do období 717-746/748, viz E. TOMEK, *Kirchengeschichte*, 68.

¹⁵ Odilo (735-748).

¹⁶ Pipin Krátký, od r. 741 majordom v Neustrii, v l. 751-768 král.

¹⁷ Carisiacum, dn. Quierzy.

¹⁸ Irsko. Virgilius byl předtím opatem v klášteře Aghaboe (Achdh-bó-Cainnigh) na ostrově Hy.

¹⁹ Virgilius je latinizované irské Feirghill/Feirgáil.

²⁰ Pipin.

²¹ *Vir sapiens et bene doctus*, srov. H. LÖWE, *Ein literarischer Widersacher des Bonifatius, Virgil von Salzburg und die Kosmographie des Aethicus*, Mainz 1951; A. M. E. DRAAK, *Virgil von Salzburg versus „Aethicus Ister“*, in: *Dancwerc, aangeboden aan D. Th. Enklaar*, Groningen 1959, 34n.

²² Stalo se to asi v l. 745/748. Už r. 746 slyšíme totiž v Římě o jeho stížnosti na Bonifáce, na kterou Bonifác r. 748 odpověděl opět stížností na Virgila, že šíří učení o antipodech: *De perversa autem et iniqua doctrina eius, qui contra Deum et animam suam locutus est, si clarificatum fuerit, ita eum confiteri, quod alius mundus et alii homines sub terra sint, seu sol et luna*, *MG, Ep. sel.*, I, 68. Proti tomuto učení vystupoval na Moravě více jak o sto let později Konstantin Filosof, srov. *ŽK*, kap. XV, *MMFH*, 2II, 83; srov. M. KOS, *Conversio*, 42-44; DOM L. GOUGAD, *Christianity in Celtic Lands*, London 1932, 151n.

²³ Virgil.

²⁴ Podle irské praxe byl Dobdagrecus (Dub-da-chrich) chorepiskop. Podle A. HAUCKA, *Kirchengeschichte Deutschlands*, I, Leipzig 1922, 569, se nazýval Tuti a pro oblibu řečtiny dostal přízvisko Grecus. Proti tomu H. KRABBO, *Bischof Virgil von Salzburg und seine kosmologischen Ideen*, in: *Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf.* 24, 1903, 10, pozn. 3. Po vysvěcení Virgila na biskupa se stal Dobdagrecus opatem kláštera Insula Chemingi či Auua (tj. na Chiemsee), kde ho (*Doddo – grecus peregrinus*) připomíná listina z r. 788: J. BÖHMER – K. MÜHLBACHER, *Regesta imperii*, I, 298. Žil do r. 804.

Za těchto dob pak, totiž za vévody Bavorů Otilona,¹⁵ který byl tehdy poddán králi Franků Pipinovi,¹⁶ přišel k zmíněnému králi do země Franků, na místo zvané Karisiacum,¹⁷ jakýsi moudrý a dobře vzdělaný muž z ostrova Hibernie,¹⁸ jménem Virgilius.¹⁹ Ten²⁰ jej u sebe pro lásku Boží zadržel téměř na dva roky, a když zjistil, že je dobře vzdělán,²¹ poslal ho k onomu vévodovi Otilonovi a svěřil mu salzburské biskupství.²² Ten,²³ zatajiv své ustanovení, měl s sebou téměř po dva roky k vykonávání biskupského úřadu vlastního biskupa, který ho doprovázel z vlasti a jmenoval se Dobdagrecus.²⁴ Nato pak na žádost obyvatelstva i biskupů oné krajiny projevil Virgilius souhlas s přijetím vysvěcení a byl od biskupů

tusque est a conprovincialibus praesulibus ad episcopum anno scilicet nativitatibus domini DCCLXVII,^A sub die XVII Kalendaras Iulii.

3 Hactenus praenotatum est, qualiter Bagoarii facti sunt christiani, seu numerus episcoporum et abbatum conscriptus in sede Iuvavensi. Nunc adiciendum est, qualiter Sclavi, qui dicuntur Quarantani et confines eorum fide sancta instructi christianique effecti sunt, seu quomodo Huni Romanos et Gothos atque Gepidos de inferiori Pannonia expulerunt, et illam possederunt regionem, quousque Franci et Bagoarii cum Quarantanis continuis affligendo bellis eos^B superaverunt. Eos autem qui obediebant fidei et^C baptismum sunt consecuti, tributarios fecerunt regum, et terram quam possident residui, adhuc pro tributo retinent regis usque in hodiernum diem.

4 Nunc recapitulandum est de Quarantanis. Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo nomine quidam Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius. Qui venientes negotiatores

téže provincie ustanoven biskupem – totiž v roce 767 od narození Páně, dne 15. června.

3 Až doposud bylo uvedeno ve známost, jak se stali Bavoři křesťany, a byl sestaven seznam biskupů a opatů v stolici salzburské.²⁵ Nyní je třeba připojit výklad o tom, jak byli Slované, zvaní Korutanci, i jejich sousedé vyučeni ve svaté víře a jak se stali křesťany.²⁶ I o tom, jak Hunové²⁷ vyhnali z dolní Pannonie Římany, Góty i Gepidy a obsadili onu krajinu,²⁸ až Frankové a Bavoři, s Korutanci vedoucí stále války, je přemohli a ty pak, kteří byli poslušni víry a došli křtu, učinili poplatnými králům.²⁹ A půdu, kterou mají v držení ostatní, podřezují si doposud za poplatek králi až po dnešní den.³⁰

4 Nyní je třeba stručně zopakovat o Korutancích. Za časů slavného krále Franků Dagoberta³¹ byl vévodou onoho národa jakýsi Slovan jménem Samo, žijící v Korutansku.³² Ten přikázal povraždit přišlé

^A DCCLXVI 6 // ^B eos om. 2, 3, 4, 6 // ^C et om. 4

²⁵ Viz *Conversio*, c. 2.

²⁶ Viz *Conversio*, c. 4, 5.

²⁷ Avari.

²⁸ *Conversio*, c. 6.

²⁹ Viz *Ann. reg. Franc.* ad a. 791, 796, 799, 805, 811, 822; *Ann. Lauriss. mai.* ad 803; *Conversio*, c. 6.

³⁰ Tj. kolem r. 870 byli Avari v Dolní Pannonii poplatní Ludvíku Němci. Avari se tu připomínají r. 828 (E. DÜMLER, *Geschichte*, I, 28, 30) a připomíná je tu ještě KÓNSTANTÍNOS PORFYROGENNĚTOS, *De administrando imperio*, c. 30; F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata*, 678-680. Srov. M. KOS, *Conversio*, 21-22.

³¹ Dagobert (629-639).

³² První část této kapitoly prozrazuje jako svou předlohu *Gesta Dagoberti I. reg. Francorum*, c. 27. Na rozdíl od *Gest* (a také *FREDEGARIJ Chron.*, IV, 48, 68) označuje *Conversio* Sama jako *dux*. *Conversio* je jediný pramen, který se pokouší přesněji lokalizovat Sámovo panství, a to do Korutan. J. GOLL, *Samo und die karantanischen Slaven*, 443-446, pokládal zprávu o Sámovi spolu se zmínkou o jeho porážce (na rozdíl od *Fredegara*, kde se vypráví o porážce Dagoberta) za tendenci autora pramene, mající zdůraznit příslušnost Korutan k franské říši. Proti tomu L. HAUPTMANN, *Politische Umwälzungen*, 245n., považuje zmínku o Sámovi za záznam domácí tradice o korutanském knížeti, osvoboditeli Korutanců z avarského útlaku. K tomuto mínění se přiklání i M. KOS, *Conversio*, 23-24. Podobně i J. J. MIKKOLA, *Samo und sein Reich*, 79-80, uvažuje, že se Sámova

Dagoberti regis interficere^A iussit et regia^B expoliavit pecunia. Quod dum comperit Dagobertus rex, misit exercitum suum et damnus quod ei idem Samo fecit vindicare iussit. Sicuti^C fecerunt qui ab eo^D missi sunt^E et regis servitio subdiderunt illos. Non multo post tempore coeperunt Huni eosdem Quarantanos hostili seditio graviter affligere. Fuitque tunc dux eorum Boruth nomine, qui Hunorum exercitum contra eos iturum Bagoariis nunciari fecit, rogavit eosque sibi in auxilium venire. Illi quoque festinando^F venientes expugnaverunt Hunos et obfirmaverunt Quarantanos servitutique eos regum subiecerunt similiterque confines eorum. Duxeruntque inde secum obsides in Bagaoriam. Inter quos erat filius Boruth, nomine Cacatius,^G quem pater eius more christiano nutrire rogavit et christianum facere; sicut et factum est. Et de Cheitmaro filio fratris sui similiter postulavit. Mortuo autem Boruth, per iussionem Francorum Bagoarii Cacatium iam christianum factum petentibus eisdem Sclavis remiserunt, et illi eum duces^H fecerunt. Sed ille tertio postea anno defunctus est.

^A Dagoberti interficere regiam 6; om. 1 // ^B regina 4 // ^C sicque 2, 3, 4, 6 // ^D illuc add. 2, 4 // ^E missi sunt om. 1 // ^F festini 4 // ^G Cacatus 1 // ^H sibi add. 3

říše rozšířila z korutanské základny na Čechy a Srby. G. LABUDA, *Pierwsze państwo*, 30n., a ID., *Patřili Slované korutanští k říši Samově?*, 1-13, vidí příslušnost Korutan k Sámově říši skepticky. B. GRAFENAUER, *Novejša literatura o Samu*, 151-169, však zastává názor, že Korutany náležely k Sámově říši jako zvláštní jednotka s vlastním knížetem (*marca Vinedorum [...] cum Wallucum ducem Winedorum*, *FREDEGARII Chron.*, IV, c. 72, k r. 631); ID., *Zgodovina*, I, 328n.

³³ Přesnější vylíčení viz ve *FREDEGARII Chron.*, IV, c. 68.

³⁴ Avari.

³⁵ Došlo k tomu před r. 743 (M. KOS, *Conversio*, 26), jak nasvědčuje zpráva v *Ann. Mett. post. ad a. 743*, kde se již Slované z Korutan připomínají po boku Bavorů a jejich vévody Odila (735-748), který toho roku podlehl franské svrchovanosti.

³⁶ M. KOS, *Conversio*, 27, se domnívá, že *regum* obecně označuje panovníky, tedy šlo o bavorské vévody. V době sepsání *Conversio* však šlo zřejmě o panovníky franské.

³⁷ Cacatius: v *Excerptum de Karentanis* a ve *Vita Virgilia*, lect. III, je jeho jméno zapsáno jako Karastus, tj. Gorazd.

³⁸ Patrně r. 749.

³⁹ Asi v l. 751-753.

⁴⁰ Pipin Krátký.

kupce krále Dagoberta a uloupil jim královské peníze. Když se to dověděl král Dagobert, poslal své vojsko a nařídil mu, aby pomstilo škodu, kterou mu tento Samo způsobil. A ti, které tam poslal, takto učinili a uvedli je v královo poddanství.³³ Nedlouho potom začali tytéž Korutance těžce stíhat nepřátelskými útoky Hunové.³⁴ I byl tehdy jejich vévodou Borut a ten vzkázal Bavorům, že hunské vojsko hodlá proti nim vytáhnout, a požádal je, aby mu přispěli na pomoc. Ti také spěšně přitáhli a Huny porazili, zajistili si Korutance³⁵ a uvedli je do poddanství krále,³⁶ a podobně i jejich sousedy, a odvedli si s sebou odtamtud do Bavor rukojmí. Mezi nimi byl Borutův syn, jménem Cacatius.³⁷ Jeho otec žádal, aby byl vychován v křesťanském mravu a aby se stal křesťanem, a tak se i stalo. A podobně žádal i stran Chotimíra, syna svého bratra. Když pak Borut zemřel,³⁸ Bavoři poslali Cacatia, který se stal již křesťanem, z příkazu Franků týmž Slovanům na jejich žádost zpět a oni jej učinili svým vévodou. On však po třech letech zemřel.³⁹ Opět pak s dovolením pána krále Pipina⁴⁰

Iterum autem permissione^A domini Pippini regis ipsis populis petentibus redditus est eis Cheitmar christianus factus. Cui etiam Lupo presbyter ordinatus de Iuvavense^B sede in insulam Chemingi lacus, quae et Auua vocatur, dedit ei^C nepotem suum nomine Maioranum ad presbyterum iam ordinatum. Et quia conpater eius erat idem Lupo presbyter, docuit eum, ut ad^D Iuvavense monasterium se^E devota mente ad^F christianitatis officium subdidisset.^G Quem suscipientes idem populi ducatum illi dederunt. Ille vero secum habens Maioranum presbyterum in Iuvavensi monasterio ordinatum presbyterum.^H Qui admonuit eum ad ipsum monasterium suum caput declinare^I in servitium Dei. Et ille ita fecit, ac promisit se ad ipsam sedem servituum. Sicut et fecit^I atque annis singulis ibidem suum servitium persolvebat, et inde semper doctrinam et officium christianitatis percepit usque dum vixit.

⁵ Peractis aliquantis temporibus praenominatus dux Carantanorum petiit Virgillum episcopum visitare populum gentis illius eosque in fide firmiter confortare. Quod ille tunc minime adimplere valuit, sed sua vice misso suo episcopo nomine Modesto ad docendam illam plebem, et cum eo Wattonem, Reginbertum, Cozharium atque Latinum presbyteros suos, et Ekihardum diaconum^K cum aliis clericis, dans ei^L licentiam ecclesias consecrare et clericos ordinare iuxta canonum diffinitionem, nihilque sibi usurpare quod decretis

byl těm národům na jejich žádost vrácen Chotimír, nyní již křesťan.⁴¹ Tomu poslal kněz Lupo, ustanovený salzburskou stolicí na ostrov Chiemského jezera, který se nazývá i Awa, svého synovce jménem Majorana, vysvěceného již na kněze. A protože jeho kmotrem byl týž kněz Lupo, poučil ho, aby se uchýlil se zbožnou myslí do salzburského kláštera k službě Kristovi. Tyto národy ho přijaly a daly mu hodnost vévodskou.⁴² On pak měl s sebou kněze Majorana, vysvěceného na kněze v salzburském klášteře, jenž mu připomenul, aby se uchýlil do tohoto kláštera ke službě Boží. On tak učinil a slíbil, že bude při této stolici sloužit. A také tak učinil a každoročně tam vykonával svou službu a odtamtud si vždy osvojoval křesťanské učení i povinnosti, pokud žil.⁴³

⁵ Po nějaké době požádal zmíněný vévoda Korutanců biskupa Virgilia,⁴⁴ aby navštívil lid onoho národa a aby je důkladně posilnil ve víře. Onen to tehdy nebyl s to splnit,⁴⁵ ale poslal místo sebe svého biskupa jménem Modesta, aby učil onen lid a s ním své kněze Witona, Reginberta, Rozharia a Latina a jáhna Ekiharda i s jinými duchovními.⁴⁶ Dal jim povolení světit kostely a vysvěcovat duchovní podle církevních zákonů, a přikázal, aby si nic neosobovali z toho, co by odporovalo ustanovením svatých otců. Když ti přišli

^A per missionem 2, 4; iterum per 6 // ^B ordinatus Iuvavensis sede 6 // ^C ei om. 4 // ^D ad om. 6 // ^E se om. 4 // ^F ad om. 4 // ^G subdidisse 6 // ^H ordinatum presbyterum 2, 3; ad presbyterum om. 6 // ^I declinare om. 1 // ^L ita promisit et fecit atque 1 // ^K suum add. 1; eum add. 2, 3 // ^L eis 6

⁴¹ Chotimír (751/753 – okolo 769).

⁴² *Populus* znamená vyšší a privilegované vrstvy, zde horní vrstvy jednotlivých knížectví, které přijaly Chotimíra za společného vévodu.

⁴³ Viz M. KOS, *Conversio*, 28-35; B. GRAFENAUER, *Zgodovina*, I, 369, 376n.

⁴⁴ Virgil byl biskupem v l. 748-784.

⁴⁵ Virgil byl sice *episcopus electus*, ale vysvěcen byl až r. 767.

⁴⁶ Chorepiskop Modestus působil v Korutanech asi v l. 757-763. M. KOS, *Conversio*, 36.

sanctorum patrum contraheret. Qui venientes Carantanis, dedicaverunt ibi ecclesiam S. Mariae et aliam^A in Liburnia civitate, seu ad Undrimas,^B et in aliis quam plurimis locis. Ibiq[ue] permansit usque ad vitae suae finem. Eo igitur defuncto episcopo postulavit iterum idem Cheitmar dux Virgillum episcopum, si fieri posset ut ad se veniret. Quod ille renuit, orta seditione quod carmula dicimus. Sed inuito consilio misit ibidem Latinum presbyterum, et non multo post orta alia seditione exivit inde ipse Latinus presbyter. Sedata autem carmula misit iterum Virgilius episcopus ibidem Madalhozum presbyterum, et post eum Warmanum presbyterum. Mortuo autem Cheitmaro et orta seditione aliquot annis nullus presbyter ibi erat, usque dum Waltunc dux eorum misit iterum ad Virgillum^C episcopum, et petiit ibidem^D presbyteros mittere. Qui tunc misit eis Heimonem presbyterum^E et Reginbaldum presbyterum atque^F Maioranum diaconum cum aliis clericis. Et non multo^G post misit iterum ibidem^H eundem Heimonem et Dupliterum ac Maioranum presbyteros^I et alios clericos cum eis. Iterumque misit eis Cozharium presbyterum, Maioranum^J et Erchanbertum. Post eos Re-

^A in solio add. 4 // ^B et aliam ... Undrimas om. 6 // ^C ibidem add. 3 // ^D ibidem om. 3 // ^E presbyterum om. 1 // ^F inde add. 3 // ^G hic incipit 5 // ^H illuc 1; ibi 5 // ^I presbyteros ... Maioranum om. 6

⁴⁷ Podle M. KOSE, *Conversio*, 44, tím míněna Gospa Světa, r. 1060 označená *Sancta Maria in loco qui dicitur in Zol* (tj. in Solium), dnešní Maria Saal. Kostel vznikl v blízkosti antického města Virunum, které bylo v druhé polovině 6. stol. sídlem biskupa.

⁴⁸ Jde o dnešní St. Peter im Holz na západ od Spittalu, kde stávalo pozděně římské město Teurnia, Tiburnia, z čehož vzniklo Liburnia, Lurna, dnešní Lurmfeld. Tiburnia byla církevním střediskem Norica (*metropolis Norici*); biskupství se tu připomíná ještě r. 591, M. KOS, *Conversio*, 45.

⁴⁹ Jde snad o okolí Knittelfeldu a Judenburgu na horní Muře, o Fohnsdorf na potoku Ingering. Název *Undrima* se ještě připomíná v listinách 9. a 10. stol.; M. KOS, *Conversio*, 46.

⁵⁰ Okolo r. 763.

⁵¹ Patrně kolem r. 765.

⁵² Snad v l. 765-769.

⁵³ Patrně v r. 769.

⁵⁴ V l. 769-772; M. KOS, *Conversio*, 37-38.

⁵⁵ Valtunc či Vladun, M. KOS, *Conversio*, 38-39.

Když ti přišli ke Korutancům, zasvětili tam kostel svatě Marii,⁴⁷ jiný v městě Liburnii,⁴⁸ v Undrimách⁴⁹ a na jiných početných místech. Zůstal tam až do konce svého života. Když biskup zemřel,⁵⁰ požádal týž vévoda Chotimír podruhé biskupa Virgilia, aby k němu přišel, bude-li to možné. Ten to odmítl, protože tam došlo k vzpouře, kterou nazýváme „carmula“. Když věc důkladně rozvážil, poslal tam kněze Latina,⁵¹ a když nedlouho nato vypukla jiná vzpoura, odešel odamtud i sám kněz Latinus. Když pak byla vzpoura zdolána, poslal tam znovu biskup Virgilius kněze Madalhoza a po něm kněze Warmana.⁵² Když Chotimír zemřel⁵³ a vypukla vzpoura, po několik let⁵⁴ tam nebyl žádný kněz, dokud neposlal jejich vévoda Waltunc⁵⁵ opět k biskupovi (poselstvo) a nepožádal ho, aby tam poslal kněze. Ten jim tehdy poslal kněze Heimona a kněze Reginbalda a jáhna Majorana s jinými duchovními. A nedlouho na to poslal tamtéž opět téhož Heimona a kněze Duplitera a Majorana a s nimi jiné duchovní. A znovu jim poslal kněze Cozharía, Majorana a Erchanberta. Po nich kněze Reginbalda a Reginharia. A potom kněze Majorana a Augustina. A opět

ginbaldum et Reginharium presbyteros. Ac deinde^A Maioranum et Augustinum presbyteros. Iterumque Reginbaldum et Gundharium. Et hoc sub Virgilio factum est episcopo.

6 Item anazephaleos de Avaris.^B Antiquis enim^C temporibus ex meridiana parte Danubii in plagis Pannoniae inferioris et circa confines regiones Romani possederunt, ipsique ibi civitates et munitiones ad defensionem sui fecerunt, aliaque aedificia multa, sicut adhuc apparet. Qui etiam Gothos et Gepidos suae ditioni subdiderunt. Sed post annos nativitatís^D domini CCCLXXVII et amplius Huni ex sedibus suis in aquilonari parte Danubii^E in desertis locis habitantes, transfretantes Danubium expulerunt Romanos et Gothos

Reginbalda a Gundaharia.⁵⁶ A toto se stalo za biskupa Virgilia.

6 Rovněž stručné shrnutí o Avarech.⁵⁷ Za dávných časů totiž (území) na jih od Dunaje v končinách dolní Pannonie a v sousedních krajinách⁵⁸ měli v držení Římané, a oni sami tam zbudovali města a opevnění k své obraně, a také mnoho jiných staveb, jak je dosud patrné.⁵⁹ Tito si podrobili i Góty a Gepidy.⁶⁰ Ale po více než 377 letech od narození Páně vyhnali Římany, Góty a Gepidy Hunové, kteří bydleli v pustinách na sever od Dunaje a přeplavili se ze svých sídel přes Dunaj. Z Gepidů tam však někteří doposud

^A inde 3 // ^B inscriptio deest 3, 4, 5, 6 // ^C autem 5, 6 // ^D hic incipit pars antiquior codicis 1 // ^E et add. 4

⁵⁶ Stalo se to v l. 772-784. O těchto duchovních srov. M. KOS, *Conversio*, 39-42.

⁵⁷ Zde autor poprvé jmenuje Avary pravým jménem. Název Hunů, jak je vidět z dalšího textu, považuje za synonymum Avarů jako řada dalších středověkých autorů.

⁵⁸ Dolní Pannonie zaujímala podle rozdělení císaře Trajána (98-117) území od ohbí Dunaje a Ostřihomu na jih až za řeku Sávu a k jejímu ústí; na západ odtud byla horní Pannonie. Později ve 3./4. stol. tvořilo celé toto území mezi Noriky, Dalmácií, Moesií a Dácií tzv. západní Illyrikum, které se dělilo na čtyři provincie: Horní Pannonii, kde byla metropolí Sabaria (Szombathely), Valerii, jejíž metropolí byly Sopianae (Pětikostelí), Dolní Pannonii na jih od Drávy a Dunaje v povodí střední a dolní Sávy s metropolí Sirmiém, a Savii s metropolí Aemonou (Lublaň); *Illyricum occidentale* patřilo až do r. 437 pod praefectura praetorii Itálie, od toho roku bylo přiřazeno k praefektuře východního Illyrica, kam připadlo i církevně (pod pravomoc soluňského papežského vikáře); r. 545 ustanovil císař Justinian, že arcibiskup v Prima Justina má mít pod svou pravomocí illyrské biskupy Dácií, Prevalitany, Dardanie, Horní Moesie a Pannonie, srov. O. POLACH, *Církevně právní poměry*, 285-291. V karolinském pojetí bylo Dolní Pannonii území od ohbí Dunaje směrem k jihu, zabírající okolí Blatenského jezera a dolní poříčí Drávy a střední a dolní poříčí Sávy, v užším pojetí autora *Conversio* dokonce jen území mezi ohbím Dunaje až po Drávu včetně okolí Blatenského jezera. Sousedními oblastmi byla Horní Pannonie mezi Vídeňským lesem až za řeku Rábu, Noricum, Savie a Dalmácie.

⁵⁹ Z měst a opevnění přichází k úvaze např. Mursa (Osijek), Sirmium (Mitrovica), Sopianae (Pětikostelí), Aquincum (Budín) a mj. také Mogentiana (Fenekpuszta) v blízkosti pozdějšího Blatengradu, která existovala ještě i po r. 568, kdy se území zmocnili Avari, A. ALFÖLDI, *Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, II, 31-56.

⁶⁰ Římské panství nad západními Góty spadá v Pannonii od r. 375/380 do odchodu Gótů do Itálie r. 408, a nad východními Góty od Atilovy smrti (453) do r. 473, kdy se Gótové dílem odstěhovali do Gallie, dílem na Balkán. Gepidy si Římané podrobili r. 250 a po rozpadu hunské říše se stali v Dácii Gepidové foederati východořímské říše, C. C. DICULESCU, *Die Gepiden*, 1922, I, 24n.; A. ALFÖLDI, *Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, II, 60, 97n.

atque Gepidos. De Gepidis autem quidam adhuc ibi resident. Tunc vero Sclavi^A post Hunos inde expulsos coeperunt istis^B partibus Danubii diversas regiones habitare. Sed nunc qualiter Huni inde expulsi sunt, et Sclavi inhabitare coeperunt,^C et illa pars Pannoniae ad diocesim Iuvavensem conversa est, edicendum putamus.

Igitur Carolus imperator anno nativitate domini DCCXCVI.^D Aericum comitem destinavit et cum eo immensam multitudinem Hunos exterminare. Qui minime resistentes reddiderunt se per praefatum comitem Carolo imperatori. Eodem igitur anno misit Carolus Pippinum filium suum in Huniam^E cum exercitu multo,^F qui perveniens usque ad celebrem eorum locum qui dicitur rinch, ubi iterum omnes eorum principes se reddiderunt Pippino. Qui inde revertens partem Pannoniae cir-

sídlí.⁶¹ Tehdy pak po vypuzení Hunů počali obývat rozmanitá území v těchto končinách při Dunaji Slované.⁶² Ale nyní pokládáme za nutné vylíčit, jak byli Hunové odtamtud vyhnáni,⁶³ jak tam začali sídlit Slované a jak se ona část Pannonie připojila k stolici salzburské.⁶⁴

Tedy roku 796 od narození Páně určil císař Karel hraběte Erika⁶⁵ a s ním nesmírný počet (vojáků), aby vyhnali Huny. Tito se nikterak nestavěli na odpor⁶⁶ a prostřednictvím zmíněného hraběte se vzdali císaři Karlovi.⁶⁷ V témž roce poslal tedy Karel svého syna Pipina s velkým vojskem na území Hunů;⁶⁸ ten pronikl až na jejich proslulé místo, které se nazývá hrink, a tam se všichni jejich náčelníci znovu poddali Pipinovi.⁶⁹ A vraceje se odtamtud, přidělil část dolní

^A Solau 3 // ^{B-C} istis ... coeperunt om. 5, 6 // ^D anno domini DCCXXVII 5, 6 // ^E Huniam 5, 6 // ^F magno 5, 6

⁶¹ Rok 377 je výsledkem kombinace autora *Conversio* na základě zprávy komesa MARCELLINA k r. 427: *Pannoniae quae per quinquaginta annos ab Hunnis retinebantur, a Romanis receptae sunt*, *MG, Auct. ant.*, XI, 76. V Pannonii (Valerii) se Hunové usídlili až kolem r. 420 a na jihu rozšířili okolo r. 441 své panství až do okolí Srěmu. Gepidové připadli v l. 418-454 pod panství Hunů a poté žili samostatně v okolí Srěmu až do r. 570 a poté z nich část zůstala pod Avary. Byzantské prameny je připomínají kolem r. 626, PAULUS DIACONUS v druhé polovině 8. stol. (*Hist. Langob.*, I, 27). Autor *Conversio* je pak připomíná ještě kolem r. 870, srov. A. ALFÖLDI, *Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, II, 58-39, 66-67, 86-87, 96; C. C. DIČULESCU, *Die Gepiden*, 53-69, 101-167, 240.

⁶² Buď měl autor *Conversio* na mysli usazování Slovanů v Pannonii od druhé poloviny 5. stol. (to připouští M. KOS, *Conversio*, 50-51), což by patrně mělo své opodstatnění, srovnáme-li tento údaj se zprávou JORDANA (*Getica*, V, 35), podle něhož (vlastně podle údajů o situaci na počátku 6. stol.) sahala slovanská sídla až za Dunaj (Mursa) a na sever k pramenům Visly, takže buď přicházejí jejich sídla pro východní část Pannonie v úvahu, nebo jde o prostou záměnu Hunů s Avary, resp. položení souvislé linie mezi nimi a usazováním Slovanů v Pannonii až po porážce Avarů, jak se o tom hovoří dále. O tomto usídlování Slovanů (a Bavorů) se znovu píše v c. 10.

⁶³ Jak vyplývá z dalšího líčení, jde o vypuzení Avarů.

⁶⁴ Tj. v l. 796-803.

⁶⁵ Henrica-Jindřicha, markrabího foroiulského/čedadského.

⁶⁶ Srov. *Ann. reg. Franc.* ad a. 796; *Ann. Einhardi* ad a. 796.

⁶⁷ O mírovém jednání avarského regula/tuduna v Cáchách srov. *Ann. reg. Franc. (Ann. Lauriss.)* ad a. 796; *Ann. Einhardi* ad a. 796; *Ann. Lauresh.* ad a. 795 a *Chron. Moissiac.* ad a. 795.

⁶⁸ Avarů.

⁶⁹ *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Einhardi*, *Ann. Lauresh.*, *Ann. Maximiani*, *Ann. Iuvav. max.* ad a. 796; *Mon. Sangall.*, II, c. 1; *Rhythmus de Pippini regis victoria Avarica*, I-XV. K tomu H. BRESSLAU,

ca lacum Pelissa inferioris, ultra fluvium qui dicitur Hrapa, et sic usque ad Dravum fluvium et eo usque ubi^A Dravus fluit in Danubium, prout potestatem habuit, praenominavit cum doctrina et ecclesiastico officio procurare populum qui remansit de Hunis et Sclavis in illis partibus, Arnoni Iuvavensium episcopo usque ad praesentiam genitoris sui, Caroli imperatoris. Postmodum ergo anno DCCCIII Karolus imperator Bagoariam intravit et in mense octobrio Salzburg veniit, et praefatam concessionem filii sui iterans potestative multis adstantibus suis fidelibus adfirmavit, et in aevum^B inconcussam fieri concessit.

7 Simili modo etiam Arn episcopus, successor Virgilio sedis Iuvavensis deinceps curam gessit pastoralem, undique ordinans presbyteros et mittens in Sclaviniam,^C in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae illis ducibus atque comitibus, sicut pridem Virgilius

Pannonie kolem Blatenského jezera⁷⁰ za řekou, která se nazývá Rába, a to až po řeku Drávu a až po místo, kde se Dráva vlévá do Dunaje – kam až sahala jeho moc –, salzburskému biskupu Arnonovi až do příchodu svého otce císaře Karla,⁷¹ aby se vyučováním a církevními službami staral o lid,⁷² který zůstal z Hunů a Slovanů v oněch krajinách.⁷³ Potom tedy roku 803 vstoupil císař Karel do Bavor⁷⁴ a v měsíci říjnu přišel do Salzburgu.⁷⁵ A znovu z úřední moci potvrdil v přítomnosti mnohých svých věrných zmíněné přidělení ze strany svého syna a povolil, aby se stalo na věky nezrušitelným.⁷⁶

7 Podobně i biskup Arn, Virgiliův nástupce, zastával potom pastýřský úřad stolice salzburské,⁷⁷ vysvěcuje všude kněze a posílaje je do území Slovanů, totiž do krajin korutanských a do dolní Pannonie,⁷⁸ k oněm vévodům a hrabatům,⁷⁹ jak činil dříve Virgilius.⁸⁰ Jeden

^A ubi om. 1 // ^B ewum 4; ewm 6 // ^C Sclauoniam 5, 6

Die ältere Salzburger Annalistik, 19; E. KLEBEL, *Die Ostgrenze des Karolingischen Reiches*, 140, a M. KOS, *Conversio*, 51-53.

⁷⁰ *Lacus Pelisois*, RAVENN. ANON. *Cosmographia*, IV, c. 19; *Pilozsuue*, 861, *Cod. dipl. Austr.-Fris.*, I, 18; *Biliseo*, 876-887, *Tradit. s. Emmerammi*, I, c. 23; *MMFH*, III., *Dipl.*, č. 38.

⁷¹ Karla Velikého r. 803.

⁷² Srov. zprávu o synodě na břehu Dunaje za předsednictví Pipina a aquilejského patriarchy Paulina, PH. JAFFÉ, *Bibl. rer. Germ.*, VI, 311-318, a dále dopisy Alcuinovy Arnovi (PH. JAFFÉ, *Bibl. rer. Germ.*, VI, 323, 325, 301), Karlu Vel. (*ibid.*, 307) a Megenfridu (*ibid.*, 318). K tomu M. KOS, *Conversio*, 53-54.

⁷³ Tj. Avarů a Slovanů.

⁷⁴ O jednání s avarským tudunem v Řezně srov. *Ann. Lauriss.* ad a. 803.

⁷⁵ Srov. *Ann. Iuvav. mai.* ad a. 803; *Ann. s. Emmerammi Ratisp. mai.* ad a. 803.

⁷⁶ Srov. kap. 8, 10.

⁷⁷ Arn byl biskupem salzburským v l. 785-798, arcibiskupem v l. 798-821.

⁷⁸ Tj. území *circa lacum Pelissa* [...] *ultra fluvium qui dicitur Hrapa, et sic usque ad Dravum fluvium et eo usque ubi Dravus fluit in Danubium* (kap. 6) či *occidentali parte Dravi fluminis, usque dum Dravus fluit in amnem Danubii* (kap. 8).

⁷⁹ Odpovídala-li slovanským knížectvím franská hrabství (M. KOS, *Conversio*, 61; L. HAVLÍK, *Slované ve Východní marce*, 290), označoval často termín *comes* i slovanská knížata. Společensky však stáli níže než franští *comites* (např. *Geroldus comes*, kap. 8), kteří byli na úrovni domácích *duces* (viz kap. 4, 5; např. *dux Carantanorum*, kap. 5), případně byli někdy sami jako *duces* označováni. Zde však jsou zřejmě *ducibus* myšleni vévodové Korutanců a Slovanů v Pannonii.

⁸⁰ Viz kap. 5.

fecit. Quorum unus Ingo vocabatur, multum carus populis et amabilis propter suam prudentiam. Cui tam oboediens fuit omnis populus, ut si cuique vel carta sine litteris ab eo directa fuit, nullus ausus est suum neglegere praeceptum. Qui^A etiam mirabiliter fecit.^B

Vere^C servos credentes secum vocavit ad mensam, et qui^D eorum dominabantur infideles foris quasi canes sedere fecit, ponendo ante illos panem et carnes et fusca vasa cum vino, ut sic sumerent victus. Servis autem stauis deauratis propinare iussit. Tunc interrogantes primi deforis dixerunt: Cur facis nobis sic? At ille: Non estis digni, non^E ablutis corporibus cum sacro fonte renatis communicare; sed foris domum ut canes sumere victus. Hoc facto fide sancta instructi certatim cucurrerunt baptizari. Et sic deinceps religio Christiana succrescit.^F

8 Interim contigit, anno videlicet natiuitatis domini DCCXCVIII,^G Arnonem iam archiepiscopum a Leone papa accepto pallio remeando de Roma venisse ul-

z nich se jmenoval Ingo⁸¹ a byl u lidu velmi oblíben a milován pro svou rozvážnost. Veškerý lid ho tak poslouchal, že poslal-li někomu list⁸² bez písma, nikdo se neodvážil nedbat jeho příkazu. Ten také vykonal podivuhodnou věc.

Vskutku si věřící sluhý povolal ke stolu a jejich nevěřící pány nechal sedět jako psy venku, pokládaje před ně chléb, maso a tmavé nádoby s vínem, aby takto požívali pokrm. Sluhům však přikázal připíjet z pozlacených pohárů. Tehdy první, tážíce se ho zvenčí, pravili: „Proč nám tak činíš?“ A onen: „Nejste hodni s neomytými těly dlít společně s těmi, kteří se znovuzrodili ze svatého pramene, ale jste hodni požívat potravu venku jako psi.“ Nato se dali poučit ve svaté víře a opřekot se předháněli, aby se dali pokřtít. A tak potom křesťanská víra vzkvétala.⁸³

8 Mezitím se přihodilo, totiž v roce 798 od narození Páně, že Arno již jako arcibiskup, obdržev od papeže Lva⁸⁴ pallium⁸⁵ a vraceje se z Říma, překročil řeku Pád

^{A-B} qui ... fecit om. 4, 5, 6 // ^C ore 4 // ^D quos 1 // ^E cum 5 // ^F suerit 2, 3, 4; crevit 5, 6 // ^G DCCXXVIII 5, 6

⁸¹ *Rhythmus (Carmen) de Pippini regis victoria Avarica*, 6, uvádí k r. 796 avarského velmože jménem *Unguimer*. Poněvadž Inga nezná jinak žádný pramen, pokládá ho M. KOS (*Conversio*, 61-63, kde je též přehled názorů na identifikaci Inga) za jednoho z knížat bud' v Korutanech, nebo dolní Pannonii. N. ŽUPANIČ, *Etnička pripadnost, 239-255*, ztotožnil Inga s Unguimerem, v němž vidí knížete Gepidů v Dolní Pannonii. ST. ANTOLJAK, *Miscellanea*, 117n., pokládá Inga za knížete v Korutanech mezi r. 784 a 798.

⁸² K tomu srov. M. KOS, *Conversio*, 67.

⁸³ Obdobu příběhu zaznamenala *CHRIST. MON. Vita et passio*, c. 2, když Svatopluk dává Bořivoji sedět při hostině na zemi před stolem knížat a arcibiskup Metoděj s ním hovoří o přijetí křtu, M. KOS, *Conversio*, 65. Většinou se má zato, že příběh v kap. 7 se týká Inga; kapitola však spíše vypráví o činnosti Arnově (od *Cui tam oboediens fuit omnis populus...* až do konce), což vyplývá jak z úvodní věty kapitoly, tak i z rozmluvy s pány a z jejich christianizace, jakož i z celé tendence spisu a začátku 8. kap.

⁸⁴ Lev III. (795-816).

⁸⁵ Od 5. stol. uděloval papež metropolitům a arcibiskupům na znamení jejich nadřazenosti nad ostatními jim podřízenými sufragány pallium, tj. pásku s vetkanými křížky, nošenou o některých svátcích kolem krku. O udělení srov. *Ann. Iuvav. mai.* ad a. 798; PH. JAFFÉ, *Reg. pont. Rom.*, 2498, 2495, 2496.

tra Padum eique obviasse missum Caroli cum epistola sua, mandans illo ipso itinere in partes Sclavorum^A ire et exquirere voluntatem populi illius et praedicare ibi verbum Dei. Sed quia hoc facere nequivit, antequam responsum referret suae legationis, festine perrexit ad imperatorem, et retulit ei quicquid per eum domnus Leo papa mandavit. Post expletam legationem ipse imperator praecepit Arnoni archiepiscopo^B pergere in partes Sclavorum^C et providere^D omnem illam regionem, et ecclesiasticum officium more episcopali colere populosque in fide et christianitate praedicando confortare. Sicuti ille precepit,^E fecit illuc veniendo; consecravit ecclesias, ordinavit presbyteros, populumque praedicando docuit. Et inde rediens nunciavit imperatori quod magna utilitas ibi potuisset effici, si quis inde habuisset certamen. Tunc interrogavit illum imperator, si aliquem habuisset ecclesiasticum virum, qui ibi lucrum potuisset agere Deo. Et ille dixit se habere talem, qui Deo placuisset et illi populo pastor fieri potuisset. Tunc iussu imperatoris ordinatus est Deodericus episcopus ab Arnone archiepiscopo Iuvavensium; quem ipse Arno et Geroldus comes perducentes in Sclaviniam, dederunt in manus principum, commendantes illi episcopo regionem Carantanorum et confines eorum occidentali parte Dravi fluminis, usque dum Dravus fluit in amnem Danubii, ut potes-

a že mu přišel vstříc Karlův⁸⁶ posel s jeho dopisem, v němž mu přikazoval, aby se hned na této cestě odebral do slovanských krajin, prozkoumal smýšlení onoho národa a hlásal tam slovo Boží. Protože to však⁸⁷ nemohl učinit dříve, než by podal zprávu o svém poslání, zamířil spěšně k císaři a sdělil mu, co vzkázal jeho prostřednictvím papež pán Lev.⁸⁸ Když splnil svůj vyslanecký úkol, sám císař přikázal arcibiskupu Arnonovi, aby zamířil do slovanských krajů, postaral se o všechnu tamní krajinu, spravoval církevní úřad podle biskupského obyčeje a aby kázáním upevňoval lid ve víře a křesťanství. Jak onen přikázal, tak (tento) po svém příchodu učinil: posvětil kostely, vysvětil kněze a lid kázáním poučil. A po návratu zpět⁸⁹ oznámil císaři, že by se tam mohlo vykonal mnoho užitečného, kdyby někdo odtud chtěl o to usilovat. Tehdy se ho císař otázal, zda má nějakou církevní osobu, která by tam mohla být Bohu ku prospěchu. A on řekl, že má takového muže, jenž se líbí Bohu a může se stát pastýřem onomu lidu. Tehdy vysvětil na císařův rozkaz salzburský arcibiskup Arno na biskupa Deoderica a sám Arno a hrabě Gerold jej doprovodili do slovanské země,⁹⁰ odevzdali ho do rukou knížat,⁹¹ svěřujícíce onomu biskupovi krajinu Korutanců i jejich pomezí na západním břehu řeky Drávy, až (po místa), kde se Dráva vlévá do řeky Dunaje,⁹² aby z úřední moci řídil

^A Claurum 5 // ^B episcopo 6 // ^C Claurum 5, 6 // ^D providere 4 // ^E precepit 1

⁸⁶ Císaře Karla Velikého.

⁸⁷ Arno.

⁸⁸ M. KOS, *Conversio*, 55-56.

⁸⁹ Do Cách na podzim r. 798.

⁹⁰ Došlo k tomu před 1. září 799, kdy byl markrabí Gerold zabit Avary v Pannonii, *Ann. Einhard.* ad a. 799; *Necrol. s. Galli* ad Kal. Sept.

⁹¹ K obecnému významu označení *princeps* („vládce“) srov. H. KOLLER, *Die Bedeutung des Titels „princeps“*, 65, 70.

⁹² K rozloze Deoderikovy jurisdikce srov. kap. 7, pozn. 78. Dále H. PIRCHEGGER, *Karantien und Unterpannonien zur Karolingerzeit*, in: *MIÖGf* 33, 1912, 295-296; M. KOS, *Conversio*, 56-58.

tative populum regeret sua praedicatione et euangelica doctrina doceret^A servire Deo, et ut ecclesias constructas dedicasset, presbyteros ordinando^B constituisset, totumque ecclesiasticum officium^C in illis partibus prout^D canonicus ordo^E exposcit perficeret, dominationem et subiectionem habens Iuvavensium rectorum. Sicuti ille fecit quamdiu vixit.

9 Post diem vero transitus de hoc seculo Arnonis archiepiscopi,^F anno natiuitatis domini DCCCXXI Adalrammus piissimus doctor sedem Iuvavensem suscepit regendam. Qui inter cetera beneficiorum opera finito cursu Deodorici episcopi, prout Arn archiepiscopus antea Deodorico episcopo Sclavos commisit, ita et iste Ottonem constituit episcopum. Ipse enim Adalrammus anno natiuitatis Christi DCCCXXIII pallium accepit ab Eugenio papa, rexitque gregem sibi commissum XV annos: eoque superna clementia vocante a nexibus corporis absoluto Liuprammus venerabilis praedictae sedis pontificatum accepit pastor anno DCCCXXXVI. Quem Gregorius pallio honoravit.^G Qui innumerabilibus Deo placitis operibus peractis, sidereas conscendit sedes, anno natiuitatis Christi DCCCLVIII.^H Cui successor^I quem ipse nutritivus Adalwinus venerabilis praesul, pallio honoratus a Nicolao papa, ad praesens^J enitet tempus, cum omni regens

^A doceret populum servire 5 // ^B ordinandos 5, 6 // ^C officium om. 3 // ^D hucusque cod. 6 // ^E ordo om. 5, 6 // ^F episcopo 6 // ^G pastor quem Gregorius pallio honoravit anno 1, 2; quem ... honoravit in margine 1 // ^H natiuitatis domini DCCCLVIII 6 // ^I successit 3 // ^J praesens om. 6

⁹³ Asi v l. 799 po 821.

⁹⁴ V l. 821-836.

⁹⁵ Mezi l. 821-836.

⁹⁶ Evžen II. (824-827).

⁹⁷ V l. 836-859.

⁹⁸ Papež Řehoř IV. udělil Liupramovi pallium r. 837.

⁹⁹ V l. 859-873.

¹⁰⁰ Papež Mikuláš I. (858-867) udělil Adalvinovi pallium r. 860.

¹⁰¹ Tj. v l. 871-873.

svým kázáním lid a vzdělával ho učením evangelia k službě Bohu a aby posvěcoval zbudované kostely, svěcením ustanovoval kněze a veškerý církevní úřad v oněch krajinách vykonával tak, jak to řád církve vyžaduje – jsa poddán a podléhaje salzburským arcibiskupům. Takto on činil, pokud žil.⁹³

9 Po dni odchodu arcibiskupa Arnona z tohoto světa, roku 821 od narození Páně, se pak ujal správy salzburské stolice přezbožný učitel Adalram.⁹⁴ Ten mezi ostatními záslužnými skutky – jako předtím arcibiskup Arn svěřil Slovanů biskupovi Deoderichovi – tak i tenhle po skonání biskupa Deodericha ustanovil biskupem Ottu.⁹⁵ Sám Adalram totiž přijal roku 824 od narození Páně pallium od papeže Evžena⁹⁶ a spravoval patnáct let stádo, jež mu bylo svěřeno. A když byl zavolán hlasem nejvyšší dobrotivosti a zbaven tělesných pout, obdržel léta Páně 836 biskupský úřad uvedené stolice jako (její) pastýř ctihodný Liupram,⁹⁷ toho poctil palliem Řehoř.⁹⁸ Když tu (onen) vykonal nesčetné bohubilé činy, vystoupil léta Páně 859 do hvězdných sidel. Jeho nástupce, ctihodný velekněz Adalvin,⁹⁹ kterého si sám vychoval, palliem poctěný od papeže Mikuláše,¹⁰⁰ vyniká až do dnešních dob,¹⁰¹ staraje se se vši pečlivostí o stádo od Boha mu svěřené. Za jejich časů, totiž za dob

diligentia gregem divinitus sibi commissum. Quorum temporibus, Liuprammi videlicet ac Adalwini archiepiscoporum, Osbaldus episcopus Sclavorum regebat gentem, prout iam priscis temporibus iam dicti episcopi fecerunt, subiecti^A episcopis Iuvavensium. Et^B adhuc ipse Adalwinus archiepiscopus per semetipsum regere studet illam gentem in nomine domini, sicut iam multis in illis regionibus claret locis.

10 Enumeratis itaque episcopis Iuvavensium, conamur, prout veracius in chronicis imperatorum et regum Francorum et Bagoariorum scriptum repperimus, scire volentibus manifestare. Postquam ergo Karolus imperator Hunis reiectis episcopatus dignitatem Iuvavensis ecclesiae rectori commendavit, Arnoni videlicet archiepiscopo et suis successoribus tenendi perpetualiter atque regendi perdonavit, coeperunt populi sive Sclavi vel Bagoarii inhabitare terram, unde ille expulsus sunt Huni, et multiplicari. Tunc primus ab imperatore constitutus est confinii co-

arcibiskupů Liuprama a Adalvina, spravoval národ slovanský biskup Osvald¹⁰² – tak jako to činili již v předchozích dobách zmínění biskupové,¹⁰³ podřízení biskupům salzburským. A doposud se snaží sám arcibiskup Adalvin osobně vést onen národ ve jménu Páně, jak je to již patrné na mnoha místech v oněch krajinách.¹⁰⁴

10 Když byli vypočítáni salzburští biskupové,¹⁰⁵ pokusíme se tedy pro ty, kteří to chtějí zvěděti, uveřejnit záznamy, jak jsme je našli podle pravdy zapsané v kronikách franských a bavorských císařů a králů.¹⁰⁶ Když tedy císař Karel zahnal Huny¹⁰⁷ a svěřil biskupskou hodnost správci salzburské církve – to jest, když ji odevzdal arcibiskupu Arnonovi a jeho nástupcům, aby ji drželi a spravovali po věčné časy¹⁰⁸ –, začal se v zemi, z níž byli oni Hunové vyhnáni,¹⁰⁹ usazovat a množit jednak lid Slovanů, jednak Bavorů.¹¹⁰ Tehdy byl císařem ustanoven

^A subiectis 6 // ^B et ... Adalvinus om. 6. *spatio relicto*

¹⁰² Přibližně od poloviny 9. stol. do r. 863. Srov. PH. JAFFÉ, *Reg. pont. Rom.*, č. 2854 (2165) v l. 858-863 a *Exc. de Karentanis*.

¹⁰³ Tj. Modest, Deoderik, Otto.

¹⁰⁴ Ke kap. 9 srov. M. KOS, *Conversio*, 58-60. Do období, kdy Adalvin sám převzal přímou správu Pannonie, dosvědčenou v květnu či červnu 864 (*Mon. hist. duc. Carinthiae*, I, 39) a jeho úmrtím 14. května 873, spadá obecně i vznik *Conversio*, srov. dále c. 14, pozn. 220. Stejnými slovy, jaká má zde *Conversio*, končí *Enumeratio pres. Iuuav.*

¹⁰⁵ Srov. *Ordo episcoporum vel abbatum* v kap. 2, pozn. 12.

¹⁰⁶ Touto kronikou *imperatorum et regum Francorum et Bagoariorum* byly patrně *Annales Iuvavenses antiqui*, H. BRESSLAU, *Die ältere Salzburger Annalistik*, 19. O Pannonii v 9. stol. viz B. GRAFENAUER, *Slovansko-nemška borba*, 39n., ID., *Grossmähren, Unterpannonien und Karantanien*, 377-389, a L. HAVLÍK, *Pannonie ve světle franských pramenů 9. stol.*, pass.

¹⁰⁷ Avary, srov. *Conversio*, c. 6.

¹⁰⁸ Viz *Conversio*, c. 6.

¹⁰⁹ Zemí, z níž byli Avari vyhnáni, dlužno rozumět dolní Pannonii.

¹¹⁰ Už k r. 796 (*Conversio*, c. 6) se uvádí, že v Pannonii po jejím připojení k Salzburgu zůstal *populus qui remansit de Hunis (Avarů) et Sclavis. Sclavi et Hunni* z Pannonie se připomínají znovu r. 803 (*Ann. Lauriss.* ad a. 803). Usazování nových Slovanů (M. KOS, *Conversio*, 69, myslí zde na Slovince, ač stejně pravděpodobně je i pronikání nových Slovanů ze severu) a Bavorů se týkalo patrně v prvé řadě Dolní Pannonie (viz *Conversio*, c. 7, pozn. 78), poněvadž *Conversio* se nezabývá nikde poměry v Pannonii Horní, resp. vlastním územím *marchia orientalis*, podléhajícími jurisdikci

mes Goterammus, secundus Werinharius, tertius Albricus, quartus Gotafridus, quintus Geroldus. Interim^A vero dum praedicti comites orientalem procurabant plagam, aliqui duces habitaverunt in illis partibus ad iam dictam sedem pertinentibus. Qui comitibus praefatis subditi fuerunt ad servitium imperatoris; quorum nomina sunt Priwizlauga,^B Cemicas, Ztoimar,^C Etgar. Post istos vero duces Bagoarii coeperunt praedictam terram dato regum habere in comitatum, nomine Helmwinus, Albga-

^A iterum 6 // ^B priuizlauga 1; priwizlawga 4; primizlauga 6 // ^C ztoymar 4; zicimar 6

pasovského biskupství. V r. 811 se pak připomínají *controversias Hunorum et Sclavorum in Pannonia* (Ann. reg. Franc. ad a. 811) a také *primores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium* (Ann. reg. Franc. ad a. 811); tito velmoži a vévodové se vztahují nejen na Dolní Pannonii (včetně pannonského Chorvatska), ale i na území na severním břehu Dunaje, podobně jako už zpráva Ann. Lobiens. ad a. 803 (*Pannonia cum finitimis regnis*). Zmínění Avari, s nimiž se dostali Slované do sporu, sídlili od r. 805 mezi Sabarií a Carnuntem (Ann. reg. Franc. ad a. 805) v Horní Pannonii. O franko-bavorské kolonizaci H. KOLLER, *Bayerisch-fränkische Kolonisation*, 51n.; o moravském (a západoslovenském) původu osídlení v povodí Zaly A. CS. SÓSOVÁ, *Über die Fragen*, 78-79.

¹¹¹ Už před Goteramem se připomíná Gerold, který byl zabit r. 799. Goteram padl před Kisekem r. 802, Ann. s. Emmer. Ratisp. mai. ad a. 802.

¹¹² Werinhar se jako prefekt Východu objevuje v l. 805-806, MG, Cap., I, 22; Chron. Moissiac. ad a. 805.

¹¹³ O Albrikovi přináší zprávu jen *Conversio*.

¹¹⁴ Gotafrid se připomíná jako *comes* už r. 806, dále 818 (M. KOS, *Conversio*, 69) a nakonec na území *marchia orientalis* r. 823. *Urkundenbuch d. L. ob d. Enns*, II, 6.

¹¹⁵ Gerold se jako *comes* připomíná r. 811, Reg. imp., I, 458 (445), 466 (452), v r. 826 se jmenuje *Avarici limitis custos* nebo *Pannonici limitis praefectus* (Ann. reg. Franc. ad a. 826), příp. *Pannoniarum custos* (*Vita Hlud. imp.*, c. 40). Dále se uvádí r. 827 (F. KOS, *Gradivo*, II, 94) a 828 (Reg. imp., I, 850 [824]); žil ještě koncem r. 831 (M. KOS, *Conversio*, 70, 72). O těchto hrabatech srov. H. PIRCHEGGER, *Karantaniem und Unterpannonien*, 277n., a L.J. HAUPTMANN, *Mejna grofija spodnjepanonska*, 313n., dále M. MITTERAUER, *Karolingische Markgrafen*, 1n.; ID., *Slawischer und bayrischer Adel*, 693n.; K. REINDEL, *Bayern*, 230n.; J. DEÉR, *Karl d. Gr.*, 780n.

¹¹⁶ *Plaga orientalis* či *marchia orientalis* zahrnovala kromě vlastního území zvaného Východní marka (tj. území od Traungau na východ po Vídeňský les) a Horní Pannonie, oblast Karantánie a dolní Pannonie po řeku Drávu; na jih odtud byla marka foroiulinská či friaulská, která měla své markrabí (*confinii comites*). L. HAUPTMANN, *Politische Umwälzungen*, 229n.

¹¹⁷ *Priwizlauga* (*Primizlauga*), *Cemicas*, *Ztoimar* (*Zicimar*) a *Etgar* byli patrně vévody Korutanců od konce 8. stol. do doby okolo r. 832 (v době markrabích Goterama až Gerolda), či spíše, jak soudí M. KOS, *Conversio*, 71, jen do doby potlačení Ljudevitova (819-822) povstání v Dolní Pannonii, resp. bulharského nájezdu v r. 828; M. KOS, *Zgodovina Slovencev*, 72; B. GRAFENAUER, *Zgodovina*, I, 401n.

¹¹⁸ Tj. franští *comites* původu bavorského nastoupili jako vévodové místo domácích korutanských vévodů v území, které z hlediska správního bylo *comitatus*, M. KOS, *Conversio*, 71. Od konce dvacátých, resp. počátku třicátých let se již zřejmě dělí celá *plaga orientalis* na dvě velké oblasti, které spravovali dva *comites terminales*: území na sever od alpských hřbetů a Horní Pannonii,

jako první markrabí Goteram,¹¹¹ jako druhý Werinhar,¹¹² jako třetí Albrik,¹¹³ jako čtvrtý Gotafrid,¹¹⁴ jako pátý Gerold.¹¹⁵ Zatímco však uvedená hrabata pečovala o Východní oblast,¹¹⁶ sídlili v oněch krajinách, patřících k uvedené stolici, někteří vévodové. Ti byli zmíněnými hrabaty podřízeni k službě císaři; jejich jména jsou Priwizlauga, Cemicas, Ztoimar a Etgar.¹¹⁷ Po nich však obdržela zmíněnou zemi královským darem jako hrabství bavorská knížata,¹¹⁸ jejichž

rius et Pabo. His ita peractis, Ratbodus^A suscepit defensionem termini. In cuius spacio temporis quidam Priwina^B exulatus a Moimaro^C duce Maravorum supra Danubium venit ad Ratbodum.^D Qui statim illum praesentavit domno^E regi nostro

jména byla Helmwin, Albgar a Pabo.¹¹⁹ Když se tak stalo, převzal ochranu hranic Ratbod.¹²⁰ V této době¹²¹ byl vyhnán od Mojmirá, vévody Moravanů nad Dunajem,¹²² jakýsi Pribina¹²³ a přišel k Ratbodovi.¹²⁴ Ten ho ihned představil našemu

^A radbodus 6 // ^B priuwina 1; priuwina 2, 3, 4; priuina 6 // ^C moymaro 4, 6 // ^D rotbodum 4 // ^E hic desinit 2

kde své správní středisko měl už Gerold, a území Korutan a zčásti Dolní Pannonie, kde se *duces* stali Helmwin, Albgar a Pabo.

¹¹⁹ O Helmwinovi není z jiných pramenů nic známo. Albgar, je-li totožný se synovcem foroiulského hraběte Unruocha, připomíná se r. 817 (Ann. reg. Franc. ad a. 817), Pabo se pak uvádí r. 844, 845 a 847 (Reg. imp., I, 1379/1340); TH. BITTERAUER, *Die Traditionen des Hochst. Freising*, I, 670; *Conversio*, c. 12), dále r. 859 (Reg. imp., I, 1440/1399) a 861 (Ann. s. Rudberti Salisb. ad a. 861), kdy byl vypuzen Karlomanem z Korutan.

¹²⁰ Ratbod byl následníkem Geroldovým a připomíná se v l. 833, 836, 837, 844, 847 (Cod. dipl. Ratisbon., I, 29; Reg. imp., I, 1358 [1319]; 1360a, 1379 [1340]; *Conversio*, c. 12). V r. 854 byl Ludvíkem Němcem zbaven funkce (Ann. Iuvav. antiq. ad a. 854) ve Východní marce, jejíž správu přejal r. 856 Karloman (Ann. Iuvav. antiq. ad a. 856), který se posléze zbavil i Pabona v Korutanech, srov. též M. KOS, *ibid.*, 72; L. HAUPTMANN, *Postanek*, 210n.

¹²¹ Událost se datovala obecně do let 830-838, M. KOS, *Conversio*, 73. Ratbod se však připomíná až r. 833, král Ludvík Němec, kterému byl Pribina ihned Ratbodem představen, byl v Bavorsku, resp. v jeho pomezí v únoru až květnu 833 a v lednu a únoru 837; M. KOS, *Conversio*, 73. V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, I/1, 293, klade proto tuto událost do let 833-836 a stejně i F. DVORNÍK, *Les Slaves*, 150; M. KOS, *ibid.*, 73-74, se přiklání k r. 833 nebo k období krátce poté, J. DEKAN, *Začiatky*, 47, k počátku r. 833. V. RICHTER, *Die Anfänge*, 132, nepřipustně emendoval text v tom smyslu, že Pribina nejprve přišel k Ratbodovi a byl na rozkaz Ludvíka pokřtěn a teprve poté byl vypuzen Mojmirém a svěřen do ochrany Ratboda.

¹²² *Supra Danubium* znamená podle M. KOSE, *Conversio*, 73, že Dunaj tvořil hranici mezi Moravou a Ratbodovou Východní markou, srov. též V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, I/1, 290; J. DEKAN, *Začiatky*, 47. Kdyby nebylo vsuvky o Nitře v dalším textu (c. 11), zůstalo by neznámo, odkud byl Pribina Mojmirém vypuzen. Podle J. DEKANA, *ibid.*, 51-52, bylo motivy jeho vyhnání politické frankofilství Pribinovo, ve skutečnosti označení Mojmirá (tj. Mojmar [do r. 846], srov. Ann. Fuld. ad a. 846) jako *dux Maravorum supra Danubium* a Pribiny *quidam* dává možnost k úvaze o širším Mojmirově panství, nejen na západ od Malých a Bílých Karpat, srov. následující pozn.

¹²³ Označení Pribiny *quidam* (v celé *Conversio* není nikdy označen co *dux* jako např. Mojmir a vévodové korutanští, resp. i Ratimír; nebyl jim tedy v očích autora *Conversio* společensky roven) přispívá k domněnce, že Pribina nemusel být na Mojmirovi nezávislý panovník a mohl být k němu v určitém vztahu (vazalském, příbuzenském), srov. L. HAVLÍK, *Moravané*, 288, a ID., *Velká Morava*, 189-199; podobně J. SIEKLIČKI, *Quidam Priwina*, 116-144. Z. R. DITTRICH, *Christianity in Great Moravia*, 68, je názoru, že Pribinovo panství bylo úředním knížectvím Moravanů a on sám příbuzným Mojmirovým. Tomu nasvědčuje právě úspěch Mojmirovy akce, vůči níž ani Ludvík Němec – ač se ujal Pribiny – neviděl možnosti a neměl důvodu zasáhnout. Jméno Pribina/Priwina (Privinus) může souviset s přezdívkou z lat. *privignus* (*filius ex alio coniuge*). — O Pribinovi dále srov. M. KOS, K historii kniežata Pribinu a jeho doby, in: *Riša velkomoravská*, Bratislava 1935, 53-64; M. MURKO, *Pribina-Priwina*, in: *ibid.*, 65-70; M. WEINGART, *Pribina, Kocel a Nitra v zrkadle prameňov doby cyrilometodejskej*, in: *ibid.*, 319-353; J. DEKAN, *Začiatky*, 52-53; L. HAVLÍK, *Velká Morava*, 190, 203-204; B. GRAFENAUER, *Zgodovina*, II, 75n.

¹²⁴ Viz výše pozn. 120 a 121.

Hludowico, et suo iussu fide instructus baptizatus est in ecclesia sancti Martini loco Treisma^A nuncupato, curte videlicet pertinenti ad sedem Iuvavensem. Qui et postea Ratbodo commissus, aliquod cum illo fuit tempus. Interim exorta est inter illos aliqua dissensio, quam Priwina^B timens fugam iniit in regionem Vulgariam^C cum suis, et Chozil filius eius cum illo. Et non multo post de Vulgariis^D Ratimari^E ducis adiit regionem. Illoque^F tempore Hludowicus rex Bagoariorum misit Ratbodum cum exercitu multo ad exterminandum Ratimarum ducem. Qui diffusus se defendi posse, in fugam versus est cum suis qui caedem evaserunt. Et praedictus Priwina^G substitit et cum suis pertransivit fluvium Sawa, ibique susceptus a Salachone comite pacificatus est cum Ratbodo.

11 Aliqua vero interim occasione^H percepta, rogantibus praedicti regis fidelibus praestavit^I rex Priwinae^J aliquam inferioris^K Pannoniae in beneficium partem cir-

panu králi Ludvíkovi¹²⁵ a na jeho rozkaz byl¹²⁶ vyučen ve víře a pokřtěn v chrámě svatého Martina v místě zvaném Traismauer, totiž v dvorci náležejícím k stoli salzburské.¹²⁷ I napotom byl svěřen Ratbodovi a pobyl u něho nějaký čas.¹²⁸ Mezitím vznikla mezi nimi jakási roztržka a Pribina se ze strachu před ní utekl se svými (lidmi)¹²⁹ do země bulharské¹³⁰ a spolu s ním i jeho syn Kocel.¹³¹ A zanedlouho se odebral z Bulharska do krajiny vévody Ratimíra.¹³² V té době poslal Ludvík, král Bavorů, Ratboda se značným vojskem, aby vypudil vévodu Ratimíra. Ten ztratil důvěru ve svou schopnost bránit se, dal se spolu se svými, kteří unikli smrti, na útěk.¹³³ I zmíněný Pribina ustoupil a překročil se svými lidmi řeku Sávu, byl tam přijat hrabětem Salachonem a s Ratbodem se usmířil.¹³⁴

11 Když se však mezitím naskytlá jakási příležitost, tu na prosbu věrných zmíněného krále propůjčil král Pribinovi jako beneficium jistou část dolní Pannonie ko-

^A treisma 6 // ^B priuwina 1; priuwina 3; priuwina 4 // ^C uualgariam 1, 3; wlgariam 4; fulgariam 6 // ^D uualgariis 1; wlgariis 4, 6 // ^E rathimari 6 // ^F illo quoque 6 // ^G priguina 1; priuwinus 3; priuwinus 4; priwinus 6 // ^H iterum occasione 4 // ^I prestitit 4, 6 // ^J priuwine 1; priuwine 3; priuwine 4; priuwine 6 // ^K hic deest fol. 1

¹²⁵ Ludvík Němec.

¹²⁶ Pribina.

¹²⁷ Salzburský *curtis ad Trigisimam* (blíže ústí řeky Traguše/Traisen) se uvádí sice až v listině z r. 860 (*Salzburger Urkundenbuch*, II, 39), avšak výslovně se praví: *tradimus ibi istas curtes in proprium, quae antea ibi in beneficium fuerunt ex alicuius dato, sive ex parte nostra, sive ex alterius cuiuslibet parte ibi antea beneficiatae fuissent*. K Pribinovu pokřtění došlo r. 833 nebo brzy poté (M. KOS, *Conversio*, 73-74), nejpozději r. 837, poněvadž z r. 838 je zpráva o tažení Ratboda proti Ratimírovi (*Ann. Iuvav. max.*, *Ann. s. Rudberti Salisburg.* ad a. 838), u něhož byl tehdy Pribina, předtím se už zdržující krátký čas u bulharského krále Malamira, F. DVORNÍK, *Christianization*, 116.

¹²⁸ Tj. do r. 837/838.

¹²⁹ Se svými (lidmi), se svou družinou.

¹³⁰ Okolí Srěmu a Bělehradu náleželo tehdy pod panství Bulharů.

¹³¹ M. KOS, *Conversio*, 76.

¹³² Ratimír (Ratimar) byl vévodou pannonského Chorvatska, snad pod svrchovaností bulharskou; F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, 324; V. N. ZLATARSKI, *Istorija na p̄rvoto b̄lgar. carstvo*, I, 247.

¹³³ K události došlo r. 838, *Ann. Iuvav. max.* ad a. 838; *Ann. S. Rudberti Salisb.* ad a. 838.

¹³⁴ *Comes Salacho* spravoval patrně území Posávské marky (pozdější Kraňsko a Savinja).

ca fluvium qui dicitur Sala.^A Tunc coepit ibi ille habitare et munimen aedificare in quodam nemore et palude Salae^B fluminis et circumquaque populos congregare ac multum ampliari in terra illa. (Cui quondam Adalrammus archiepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitrava^C consecravit ecclesiam.) Sed postquam praefatum munimen aedificavit, construxit infra primitus ecclesiam quam Liuprammus archiepiscopus cum in illa regione ministerium sacerdotale potestative exercuit, in illud veniens Castrum in honore sanctae Dei^D genitricis Mariae consecravit anno videlicet DCCCL. Ibi

lem řeky, která se nazývá Sála.¹³⁵ On se tam tehdy usídlil a začal budovat v jakémsi bažinatém háji řeky Sály¹³⁶ pevnost a shromažďovat ze všech stran lid a velmi se v oné zemi množil.¹³⁷ (Jemu kdysi vysvětil arcibiskup Adalram na jeho vlastním majetku za Dunajem kostel na místě zvaném Nitrava.)¹³⁸ Když pak zbudoval zmíněnou pevnost, postavil uvnitř nejprve kostel, který arcibiskup Liupram, když v té krajině zastával horlivě kněžský úřad a přišel do onoho hradu, vysvětil ke cti svaté bohorodičky Marie, a to v roce 850. Byli tam přítomni Kocel,¹³⁹ Unzat,¹⁴⁰ Chotěmír, Liutemir, Zcurben,¹⁴¹ Siliz,¹⁴²

^A sana 4 // ^B pallusellede 4 // ^C nitraua 3, 6 // ^D Dei om. 6

¹³⁵ Datum udělení tohoto benefícia na řece Sále (dn. Zala) není přesně známo: M. KOS, *Conversio*, 78, předpokládá, že šlo o rok 840. Stojí za úvahu, nesouvisí-li tato donace s jinou, o níž je zpráva z r. 846, kdy Pribina dostal od Ludvíka sto lánů *iuxta fluvium Valchau*; z listiny se zachoval jen krátký regest, o němž není jisté, obsahuje-li vše podstatné z originálu, který byl zřejmě vydán až po moravském tažení Ludvíka Němce (*Ann. Fuld.* ad a. 846, *Ann. Bertin.* ad a. 846), kdy skončily Pribinovy naděje na návrat do Nitry. Valchau není zřejmě ani Valko ve Slavonii, Vučice u Osjeku, ani Vuka u Vukovaru nebo Lysniche-Wolko, dn. Slobošina, ale Velika/Velih, Weliga; *Tradit. s. Emmer.*, I, c. 23, dnešní Valicka, pravý přítok Sály; F. KOS, *Gradivo*, II, 133; *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 20.

¹³⁶ Toto opevnění v blízkosti starého římského města Mogentiana nebo Valcum (dn. Fenépuszta) a střediska avarského panství v Pannonii u Keszthely, rozvráceného koncem 8. stol., bylo na místě a v okolí dn. Zalaváru, Th. BOGYAY, *Mosapur und Zalavár*, in: *Südostforsch.* 14, 1955, 349n.; A. SÓS, *Wykopalska v Zalavár*, in: *Slavia Antiqua* 7, 1960, 211n.; EAD., *Ausgrabungen von Zalavár*, 222-261; EAD., *Die Ausgrabungen von Geza Feher in Zalavár*, Budapest 1962. *Conversio*, c. 11, je označuje jako *civitas Priwinae*, c. 13 jako *Castrum Chezilonis noviter Mosapur vocatum*; *Ann. Fuld.* ad a. 896 *urbs Paludarum*, tedy Blatenski Grad, Blatengrad, Blatnograd, srov. M. KOS, *Conversio*, 78.

¹³⁷ Tyto *populi* byli jak *Sclavi*, vel *Bagarii* (*Conversio*, c. 10).

¹³⁸ Věta je původně glosou, avšak v tendencích salzburské církevní politiky (M. WEINGART, *Pribina, Kocel a Nitra*, 332-335) zaměřenou na misijní činnost na sever od Pannonie nejen proti byzantské misi, ale i Pasovu. Posvěcení kostela v Nitře spadá do doby Adalramovy, tj. doby od 1. prosince 821 do 4. ledna 836, přesněji do doby před jeho vypuzením z Nitry 833/836. J. CIBULKA, *Velkomoravský kostel v Modré*, 254, se přiklání k mínění, že k tomu došlo r. 828 za Adalramovy cesty do Pannonie. Srov. též pokus o vysvětlení založení kostela u V. RICHTRA, *Die Anfänge der grossmährischen Architektur*, 130-132. O poloze kostela srov. B. CHROPOVSKÝ, *The Situation of Nitra in the light of Archeological Finds*, in: *Historica* VIII, 1964, 5-33. *Proprietas, proprium* byly termíny, které se v Podunají v oblasti Východní marky, Korutan, Pannonie a Bavorska používaly k označení přímého vlastnictví, příklady srov. L. HAVLÍK, *Slované ve Východní marce*, 269-271.

¹³⁹ *Kocelъ, Косель, Cozil, Chozil, Chezil, Chezul, Κοτζέλης*, syn Pribinův, *Conversio*, c. 10.

¹⁴⁰ *Unzat, Ушатъ, Уншатъ*, srov. *Conversio*, c. 13.

¹⁴¹ *Skъrbъnъ, Skrben*.

¹⁴² *Šъlъcbъ, Žilъcbъ*.

fuerunt praesentes Chezil, Unzat,^A Chotemir, Liutemir,^B Zcurben,^C Siliz, Wlkina,^D Witemir,^E Trebiz, Brisnuz, Zuemin,^F Zeska, Crimisin, Goimer,^G Zistilo, Amalrih,^H Altwart,^I Wellehelm,^J Fridepercht,^K Scrot, Gunther, idem Gunther,^L Arfrid, Nidrih,^M Isanpero,^N Rato, Deotrih,^O item Deotrih,^P Madalperht,^Q Engilhast, Waltker,^R Deotpald.^S Ipsi viderunt et audierunt complacitationem^T illo die inter Liuprammum et Priwinonem^U quo illa dedicata est ecclesia, id est VIII. Kalendas Februarias. Tunc dedit Priwina^V presbyterum suum nomine Dominicum in manus et potestatem Liuprammi archiepiscopi, et Liuprammus illi presbytero licentiam concessit in sua diocesi missam canendi,^W commendans illi ecclesiam illam et populum procurandum sicuti ordo presbyteratus exposcit. Indeque rediens idem

Wlkina,¹⁴³ Vitemír, Trebiz,¹⁴⁴ Brisnuz,¹⁴⁵ Zuemin,¹⁴⁶ Zeska,¹⁴⁷ Crimisin,¹⁴⁸ Goimer, Zistilo,¹⁴⁹ Amalrih, Altwart, Willehelm, Fridepercht, Scrot, Gunther, rovněž Gunther, Arfrid, Nidrih, Isanpero, Rato, Deotrih, rovněž Deotrih, Madalperht, Engilhast, Waltker, Deotpald.¹⁵⁰ Ti viděli a slyšeli v onen den, kdy byl ten chrám vysvěcen, to jest 24. ledna, vyjednávání mezi Liupramem a Pribinou. Tehdy odevzdal Pribina svého kněze jménem Dominika do rukou a moci arcibiskupa Liuprama a Liupram tomu knězi dovolil, aby v jeho diecézi zpíval mši, a svěřil do jeho péče onen kostel i lid, tak jak to vyžaduje kněžský řád.¹⁵¹ A když se odtamtud onen velekněz¹⁵² vrátil, a s ním i Kocel, vysvětil kostel kněze Sandrata a Kocel v přítomnosti zmíněných mužů odevzdal pro tento kostel pozemek, les a louky

^A vazat 3, 4; vasath 6 // ^B livtemir 3; liwtemir 4; leuthmir 6 // ^C kurben 6 // ^D uuilkina 3; wulkina 4 // ^E withemir 6 // ^F zwemin 4; zemin 6 // ^G goymer 4, 6 // ^H amelrich 4, 6 // ^I altuuart 6 // ^J wilhelm 3, 6 // ^K frideberth 3; frideperht 4; fridebreht 6, 8 // ^L idem Gunther om. 4, 6 // ^M nidrid 4; nidrich 6 // ^N isempero 6 // ^O dietrich 6 // ^P deotrich 4; dietrich 6 // ^Q madilprecht 6 // ^R waldker 6 // ^S diepold 3; deotpald om. 6 // ^T complacitationem 4, 6 // ^U privinonem 3; priuuinam 4 // ^V privuina 3; priuina 4 // ^W celebrandi 6

¹⁴³ *Uulkina, Wulkina, Vlkina.*

¹⁴⁴ *Trebic, Trěbьсь.*

¹⁴⁵ *Prisньсь, Prisnec.*

¹⁴⁶ *Zemьнь, Zemin.*

¹⁴⁷ *Češьka, resp. Žešьka.*

¹⁴⁸ *Grimišin.*

¹⁴⁹ *Čьstilь.*

¹⁵⁰ Srov. J. STANISLAV, *Pribinovi velmoži*, in: *Linguistica Slovaca I/II, 1939-1940*. O Guntherovi, Ratonovi a Arfridovi srov. M. KOS, *Conversio*, 81.

¹⁵¹ Dominik byl presbyterem spadajícím pod pravomoc řezenského biskupství a působícím na salzburském území v Pannonii, a proto byl nutný souhlas salzburského arcibiskupa, aby tu mohl vykonávat svůj úřad. *Conversio* tuto okolnost zdůrazňuje vůči působení Metodějovu, který tento salzburský souhlas neměl (srov. c. 14); M. KOS, *Conversio*, 79-80. Dominik působil předtím jako notář řezenského biskupa a poté krále Ludvíka Němce a r. 844 dostal od Ludvíka Němce do vlastnictví majetek v místě Brunnaron (Lebenbrunn u Kiseku) na potoku Sevira (Zöberbach), kde hraničily komitáty Radpotův a Richarův v horní Pannonii, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 38, což K. LECHNER – A. KLAAR, *Eine Kirche*, 97-112, ztotožňují s *eccl. Minigonis* a kaplí sv. Radegundy v Habich u Schönau. Z uvedeného plyne, že není vyloučeno, aby už Dominik mohl vykonávat funkci archipresbytera, jak se domnívá A. HAUCK, *Kirchengeschichte Deutschlands*, II, 744-745, ač výslovně je jako archipresbyter uveden teprve Alfrid, *Conversio*, c. 12.

¹⁵² Liupram.

pontifex et cum eo Chezil^A consecravit ecclesiam Sandrati presbyteri, ad quam Chezil^B territorium et silvam ac prata in praesentia praefatorum^C virorum tradidit et circumduxit hoc ipsum^D terminum.^E Tunc quoque ad ecclesiam Ermperhti^F presbyteri quam memoratus praesul consecravit, tradidit^G Chezil^H sicut Engildeo^I et filii eius duo et Ermperht^J presbyter ibi^K habuerunt, et circumduxit praefatos^L viros in ipsum terminum. Transactis namque fere duorum aut trium spatiis annorum ad Salapiugin^M consecravit ecclesiam in honore sancti Hrodberti; quam Priwina^N cum omni supraposito^O tradidit Deo et sancto Petro atque sancto Hrodberto perpetuo in usum fructuarium viris Dei Salzburgensium^P habendi. Postmodum vero roganti Priwinae^Q misit Liuprammus archiepiscopus magistros de

a provedl (je) po tomto území.¹⁵³ Tehdy i kostelu kněze Ermperhta, jež vysvětil vzpomenuť velekněz, odevzdal Kocel tolik, kolik tam měli v držení Engildeo, jeho dva synové i kněz Ermperht, a provedl shora zmíněné muže dokola onoho území.¹⁵⁴ Když pak uplynula asi dvě nebo tři léta, vysvětil v Salapiuginu kostel ke cti svatého Hrodberta a Pribina jej s veškerým příslušenstvím věnoval Bohu, svatému Petru a svatému Hrodbertovi, aby z něho mužové Boží salzburští na věčné časy brali důchod.¹⁵⁵ Nato pak arcibiskup Liupram poslal ze Salzburgu na Pribinovu prosbu mistry zedníky a malíře, kováře a tesaře, a ti uvnitř Pribinova města¹⁵⁶ zbudovali důstojný chrám, jež dal stavět sám Liupram a zařídil, aby se tam konaly církevní služby. V tomto chrámě odpočívá pohřben mučedník Hadrián.¹⁵⁷ Je známo,

^A hezil 4, 6 // ^B ezil 3; hezil 4, 6 // ^C hic iterum incipit 5 // ^D hinc pergit 1 // ^E termino 4 // ^F ermberti 3; erenberti 4; erinberti 5; erimperti 6 // ^G consecravit ad quam tradidit 1 // ^H ezil 3; hezil 4, 5, 6 // ^I engeldich 3; engildich 4; hengeldich 5; hengildich 6 // ^J ermperth 3; erenbertus 4; erempecht 5; eriprecht 6 // ^K ibi om. 4, 5, 6 // ^L prefectos 5 // ^M salapulgin 4 // ^N priuina 1; privuina, *superscr.* primo 3 // ^O super posito 5, 6 // ^P salzburgensibus 5, 6 // ^Q priuine 1; privuine 3; privvine 4; priwino 5, 6

¹⁵³ Lokalizace Sandratova kostela není provedena. Zprávu o Sandratově kostele čerpal autor *Conversio* z dnes neznámé tradice. Jméno Sandratovo se objevuje v salzburských nekrolóžích, M. KOS, *Conversio*, 82.

¹⁵⁴ Místo Ermperhtova kostela není známo. Jméno Ermperht a Engildeo se objevuje v salzburských nekrolóžích, je však otázka, zda jde o osoby totožné s oněmi uvedenými v *Conversio*; M. KOS, *Conversio*, 82. F. ZIMMERMANN, *Die vormadjarische Besiedlung*, 85, uvažuje o ztotožnění s Erunds, k němu se TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62, staví negativně.

¹⁵⁵ Kostel sv. Ruperta vznikl v Salapiugin v l. 852-853. Salapiugin může být dnešní Zalabér, TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 55, srov. M. KOS, *Conversio*, 82. I. L. ČERVINKA, *Slované na Moravě*, 245, uváděl názor Jirečkův, podle něhož šlo o Zalaszentgrót (Sv. Rupert). O Zalabéru vyslovila pochybnosti také A. CS. SÓS, *Ausgrabungen*, 227. Pribinovo a salzburské vlastnictví v Salapiugin potvrzují listiny z r. 860, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 100, 102.

¹⁵⁶ Tj. v Blatengradu, Mosapurcu.

¹⁵⁷ O kostele sv. Adriana srov. M. KOS, *Conversio*, 84-85. V listině k r. 885, avšak z l. 970/977 se vzpomíná *ad Mosapurch abbaciam, ubi sanctus Adrianus martir Christi requiescit*, *MG, Dipl. Arnolfi*, 284 (pozdější potvrzení jsou v l. 977, 984, 1051, 1178 a 1199, *Salzburger Urkundenbuch*, II, 105, 110, 150, 158, 570, 723). Označení *abbatia* ukazuje patrně na klášter, a poukaz na *officium ecclesiasticum* může proto svědčit o instituci kolegiální kapituly; M. KOS, *Conversio*, 85. Základy kostela byly odkryty v l. 1947-1948, srov. D. DERCSÉNYI, *L'eglise de Pribina à Zalavár*, in: *Études slaves et roumaines*, I, Budapest 1948, 85n.; A. RADNÓTI, *Une église du haut moyen-âge à Zalavár*, in: *ibid.*, 21n. Podle TH. BOGYAYE, *Mosapurch und Zalavár, Eine Auswertung der archäologischen Funde der schriftlichen Quellen*, in: *Südost-Forschungen XIV*, 1955, 349-405, který

Salzpurc murarios^A et pictores, fabros et lignarios; qui infra^B civitatem Priwinae^C honorabilem ecclesiam construxerunt, quam ipse Liuprammus aedificari fecit^D officiumque ecclesiasticum ibidem colere peregit. In qua ecclesia Adrianus martyr humatus pausat. Item in eadem civitate ecclesia sancti Iohannis baptistae constat

^A muratores 5, 6 // ^B intra 3, 4, 5, 6 // ^C priuine 1; privuine 3, 4 // ^D cepit 5, 6

pojednává souhrnně o celém problému, byly odkryty zbytky kostela sv. Jana Křtitele, zmíněného v *Conversio* hned dále. O problematice kostelů nověji A. CS. SÓSOVÁ, *Über die Fragen*, 69-86.

¹⁵⁸ Podle TH. BOGYAYE, *Mosapurc und Zalavár*, 393-394, jde o kostel v Zalaváru-Récéskutu, který však podle A. CS. SÓSOVÉ, *Über die Fragen*, 69n., vznikl až v 11. stol. Kostel vznikl podobně jako Adrianův v l. 854-859, M. KOS, *Conversio*, 82, a podle A. CS. SÓSOVÉ, *ibid.*, 68n., byla tímto kostelem jí objevená sakrální stavba z dob chorobiskupa Otta.

¹⁵⁹ Přehled možností lokalizace uvádí M. KOS, *Conversio*, 86. Jde buď o Radgonu, nebo její okolí, nebo území u Ormože (Miklaševski potok se dříve jmenoval Duljebeska), nebo St. Margarethen u Lebringen na hradecko(Graz)-lipnickém poli, nebo území při ústí Gnabachu do Mury. M. Kos se přiklání k lokalizaci L. HAUPTMANNA, že šlo o místa v okolí Štýrského Hradce a Lipnice, blíže antického města Flavia Solva. Připomíná se r. 860 (*MGH, Dipl. Ludv. Germ.*, I, č. 102) a 891 v souvislosti s Ruginesfeldem jako bývalý majetek Kocelův, *Reg. imp.*, I, 1858 (1808).

¹⁶⁰ *Usitin, Usenteyn, Usintein*: šlo buď o St. Benedikt v Slovenskih gorica, nebo Wisitindorf na Labnici (Lafnitz), kde Salzburg získal r. 864 osm lánů (*Salzburger Urkundenbuch*, II, 43). M. KOS, *Conversio*, 87, se sice přiklání k poslední lokalizaci, avšak s poukazem, že listina tu nezná kostel z doby Pribinovy. Kromě toho jde o území na sever od Ráby, kde je otázka, zda náleželo k Pribinovu panství.

¹⁶¹ *Businiza, Buzaniza*: buď Pěsnica (Pösnitz) v Slovenskih goricah, nebo Bozynch (z r. 1366) u Vasváru. Pravděpodobně jde o místo na staré cestě z Flavia Solva do Ptuje v okolí řeky Pesnica, snad Sv. Marjeta, M. KOS, *Conversio*, 87. Ztotožnění s Puconci TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 61, nepovažuje za pravděpodobné.

¹⁶² Je nejisté, zda jde o Veliku Nedelju; M. KOS, *Conversio*, 87. F. ZIMMERMANN, *Die vormadjarische Besiedlung*, 105, pomýšlí na Csepreg, což TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62, odmítá.

¹⁶³ Podle M. KOSE, *Conversio*, 86-87, šlo nejpravděpodobněji o místo Dolnja Lendava, antické Halicanum a pozdější Lindva (1192), Lyndua (1236).

¹⁶⁴ Šlo spíše než o Kisek (Güns, Köszeg) o Kenez (Gensdorf na Günsbachu), nebo o (Balaton) Kenese (v zakládací listině pro Veszprém z l. 997/1109 *Kvjša*), jak míní L. HAUPTMANN, E. KLEBEL a M. KOS, *Conversio*, 88. Ad Kensi se připomíná ještě r. 860, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 102, a ve falsu k r. 885 (ad Gensi), *Reg. imp.*, I, 1850 (1801); toto Kensi (patrně Kisek) leželo však mimo blatenské panství. Nověji F. ZIMMERMANN (*Die vormadjarische Besiedlung*, 44) uvažuje o ztotožnění s Nagykanizsa; E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, in: *Die Entstehung*, 36, pozn. 195) ztotožnil lokalitu s Keszi, částí dnešní osady Csabrendek. Název souvisí se slov. označením Kněža, G. BÁRCZI, *Magyar hangtörténet*, Budapest 1958, 112.

¹⁶⁵ Lokalizace místa nebyla provedena, M. KOS, *Conversio*, 88. *Uueidheri presbyter monachus de Mosabyrga* se připomíná v 9. stol., *MG, Necrologia*, II, 42, 103, 14. F. ZIMMERMANN, *Die vormad. Bes.*, 100, uvažuje o Medve, co TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62, odmítá.

¹⁶⁶ Místo je neznámé, M. KOS, *Conversio*, 88. E. KLEBEL, *Die Ostgrenze des karolingischen Reiches*, 376, uvažuje o EsGREMU jižně Balaton-Kenese.

¹⁶⁷ Místo neznámé, M. KOS, *Conversio*, 88.

že rovněž byl v témž městě vysvěcen chrám svatého Jana Křtitele¹⁵⁸ a mimo město byly za dob Liupramových vysvěceny kostely v Dudleipinu,¹⁵⁹ Ussitinu,¹⁶⁰ Businizi,¹⁶¹ Ptuji, Stepiliperu,¹⁶² Lindolveschirichunu,¹⁶³ Keisi,¹⁶⁴ Wiedhereschirichunu,¹⁶⁵ Isangrimeschirichunu,¹⁶⁶ Beatuseschirichunu,¹⁶⁷ Pětikoste-

dedicata, et foris civitatem in Dudleipin,^A in Ussitin,^B ad Businiza,^C ad Bettobiam,^D ad Stepiliperu,^E ad Lindoveschirichun,^F ad Keisi, ad Wiedhereschirichun,^G ad Isangrimeschirichun,^H ad Beatuseschirichun,^I ad Quinque basilicas temporibus Liuprammi ecclesiae dedicate sunt; et ad Otachareschirichun,^J et ad Paldmunteschirichun,^K ceterisque locis ubi Priwina^L et sui voluerunt populi. Quae omnes temporibus Priwinae^M constructae sunt et consecratae a praesulibus Iuvavensium.

12 Pervenit ergo ad notitiam Hludowici piissimi regis quod Priwina^N benivolus^O fuit erga Dei servitium et^P suum; quibusdam suis fidelibus saepius ammonentibus, concessit illi in proprium totum quod prius habuit in beneficium, exceptis illis rebus quae ad episcopatum Iuvavensis ecclesiae pertinere videntur,^R scilicet ad sanctum Petrum principem apostolorum et beatissimum Hrodbertum ubi ipse corpore requiescit, ubi tunc ad praesens rector ve-

lí¹⁶⁸ a taktéž v Otachareschirichunu¹⁶⁹ a v Paldmunteschirichunu¹⁷⁰ i na ostatních místech, kde si to přál Pribina a jeho lidé. A ty všechny byly zbudovány za dob Pribinových¹⁷¹ a vysvěceny byly od arcibiskupů salzburských.

12 Dostalo se tedy ve známost nejzbožnějšímu králi Ludvíkovi,¹⁷² že se Pribina oddal službě Bohu i jemu, a poněvadž mu to někteří jeho věrní častěji připomínali, svěřil mu do vlastnictví všechno, co měl předtím jako beneficium,¹⁷³ kromě těch věcí, které se jevily jako majetek patřící k biskupství salzburské církve, to jest k svatému Petru, knížeti apoštolů, a přebáženému Hrodbertovi, kde odpočívá jeho tělo a kde,¹⁷⁴ jak je známo, toho času¹⁷⁵

^A dubleipin 5; subleu. pin 6 // ^B usitin 4; usenteyn 5; usintein 6 // ^C buzaniza 6 // ^D betobiam 5, 6 // ^E stepiliperch 3, 5, 6; stepiliperch 4 // ^F lindolueschirichun 1; lindolueschirichen 4, 5; lindolueschirichin 6 // ^G wueidereschirichun 1; wueidhereschirichun 3; wueidhereschirichen 4; weiterschirichen 5; weitirskirchen 6 // ^H isangrimeschirichen 4; disangrimeschirichen ad om. 5, 6 // ^I beatuschirichen 4; beatuseschirichen 5; beatuseschirichen 6, 5 et 6. ponunt B. ante ad Keisi // ^J deotachareschirichun 1; otacherschirichen 4; otacharschirichen 5; othacharschirichen 6 // ^K paldmunteschirichen 3; paldmunteschirichen 4; palmundeschirichen 5; palmundischirichin 6 // ^L priuina 1; privuina 3; priuina id est pruno 4; primo 5, 6 // ^M priuine 1, 4; privuine 3 // ^N priuina 1; privuinus 3 // ^O piissimus fuit ac benivolus 5; piissimus fuit et benivolus 6 // ^P et om. 5, 6 // ^R videretur pertinere 5, 6

¹⁶⁸ Dnešní Pécs, Fünfkirchen, Pečuj.

¹⁶⁹ Neznámé. M. KOS, *Conversio*, 89.

¹⁷⁰ Neznámé. M. KOS, *Conversio*, 89.

¹⁷¹ Tj. do r. 860/861.

¹⁷² Ludvíku Němci.

¹⁷³ Podobně dostal Salzburg r. 860 ve Východní marce, v Pannonii a v Korutanech *curtes in proprium, quae antea ibi in beneficium fuerunt*, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 102; *MMFH*, III, *Diplom.*, č. 30, srov. L. HAVLÍK, *Slované ve Východní marce*, 271. L. HAUPTMANN, *Mejna grofija spodnjepanonska*, 312-313, 317-319, uváděl, že Pribina se stal vlastně franským pohraničním hrabětem v Dolní Pannonii, srov. M. HELLMANN, *Grundfragen*, 388n., J. DEÉR, *Karl d. Gr.*, 788, ač šlo vlastně o franského vazalského knížete, P. VÁCZY, *Magyarország*, 225.

¹⁷⁴ Podle L. HAUPTMANNA, *ibid.*, navazuje toto znění na imunitní salzburskou listinu z r. 816, *Reg. imp.*, I, 606 (685), avšak M. KOS, *Conversio*, 91, k tomu podotýká, že stejné formule jsou i v mnoha dalších salzburských listinách z 9. stol.

¹⁷⁵ Tj. r. 847. Chronologicky náleží tento regešt před zprávu o svěcení kostelů do r. 850 v c. 11.

nerabilis Liuphrammus archiepiscopus praeesse dinoscitur. Ea ratione diffinivit^A domnus senior noster rex easdem res quae tunc ad ipsum episcopum^B in ipsis locis conquaesitae sunt et quae inantea^C Deo propitio augeri possunt, ut^D sine ullius hominis contradictione et^E iudiciaria consignatione illibatae ad ipsa loca supra dictorum sanctorum^F perpetualiter perseverare valeant.^G Isti fiebant praesentes, nomine Liuphrammus archiepiscopus, Erchanbertus^H episcopus, Erchanfridus episcopus, Hartwigus episcopus, Karolomannus, Hludowicus, Ernestus, Ratpot, Werinheri, Pabo, Fritilo, Tacholf, Deotrih, Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri, Wolfregi, Iezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, item Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt. Actum loco publico in Reganespurc, anno domini DCCCXLVIII,^I indictione XI, sub die IIII. Idus Octobris.

^A definitivit 3 // ^B episcopum om. 6 // ^C in amplius add. 4 // ^D ut om. 1 // ^E et om. 6 // ^F sanctorum om. 5, 6 // ^G valeat perseverare 5, 6 // ^H 5 et 6 ponunt Erchenbertus episcopus post Erchenfridus episcopus // ^I DCCCLXVIII 6

¹⁷⁶ Resp. lenní pán.

¹⁷⁷ Liuprama.

¹⁷⁸ Biskup freisinský 835-854.

¹⁷⁹ Biskup řezenský 847-864.

¹⁸⁰ Biskup pasovský 840-866.

¹⁸¹ Karloman a Ludvík III. byli synové Ludvíka Němce.

¹⁸² Ernest byl hrabětem české marky, *Ann. Fuld.* ad a. 849, 861.

¹⁸³ Radbod byl prefekt Východní marky.

¹⁸⁴ Werinhar byl hrabětem ve Východní marce, E. DÜMMLER, *Geschichte*, I, 559.

¹⁸⁵ Pabo byl hrabětem v Korutanech, E. DÜMMLER, *Geschichte*, I, 465.

¹⁸⁶ Fritilo byl bavorský palatii comes, E. DÜMMLER, *Geschichte*, I, 878.

¹⁸⁷ Takulf byl hrabětem srbské marky, *Ann. Fuld.* ad a. 849.

¹⁸⁸ Jakýsi Theodericus se připomíná r. 833 na Litavě, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 9; *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 13; zda jde o osoby totožné, nelze rozhodnout.

¹⁸⁹ Marka Theotherii se připomíná r. 836 u Kirchbachu ve Vídeňském lese, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 18; *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 15.

¹⁹⁰ Podle označení *locus publicus* (místo něho mají *Ann. Iuvav. max.* označení *placitum*, *MGH, SS*, XXX, 741; ve freisinských listinách je Řezno označeno jako *locus regalis publicus*, Th. BITTERAUF, *Die Traditionen*, I, 174, 210, 394, 696), a skutečnosti, že 12. říjen v 11. indikci nemohl být v r. 848, jak udává regest, ale jen v r. 847, kdy Ludvík byl skutečně v Řeznu (v r. 848 byl v té době v Mohuči), je zřejmé, že k události došlo v r. 847, M. KOS, *Conversio*, 91-92; viz *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 21.

¹⁹¹ Tj. Pribina.

stojí v čele jako správce ctihodný arcibiskup Liupram. Takto ustanovil náš pan¹⁷⁶ král, aby ten majetek, který byl do té doby získán pro onoho biskupa¹⁷⁷ v těch místech i který napříště může být s Boží milostí rozmnožen, platně patřil navěky neztenčen oněm místům shora uvedených svatých, bez ohledu na námitky a soudní rozhodnutí kohokoliv. Přítomné byly osoby těchto jmen: arcibiskup Liupram, biskup Erchanbert,¹⁷⁸ biskup Erchanfrid,¹⁷⁹ biskup Hartvig,¹⁸⁰ Karoloman, Ludvík,¹⁸¹ Ernst,¹⁸² Ratpot,¹⁸³ Werinher,¹⁸⁴ Pabo,¹⁸⁵ Fritilo,¹⁸⁶ Tacholf,¹⁸⁷ Deotrih,¹⁸⁸ Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri,¹⁸⁹ Wolfregi, Jezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, taktéž Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt. Stalo se na veřejném zasedání v Řezně, léta Páně 848, v jedenácté indikci, dne 12. října.¹⁹⁰ Pokud on¹⁹¹ žil, zajisté v ničem nezmenšil církevní majetek ani

Quamdiu enim ille vixit, nihil minuit ecclesiasticarum rerum,^A nec subtraxit de potestate praedictae sedis, sed ammonente archiepiscopo prout valuit augere studuit, quia ad augmentum servitii Dei primitus post obitum Dominici presbyteri Swarnagal^B presbyter ac^C praeclarus doctor illuc missus est cum diaconis et clericis. Post illum vero Alfridum presbyterum et magistrum cuiusque artis Liuphrammus direxit; quem Adalwinus successor Liuphrammi archipresbyterum ibi constituit, commendans illi claves ecclesiae curamque post illum totius populi gerendam. Similiterque eo defuncto Rihpaldum constituit archipresbyterum. Qui multum tempus ibi demoratus^D est, exercens suum potestative officium sicut illi licuit^E archiepiscopus suus, usque dum quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam Latinam doctrinamque Romanam atque litteras auctoriales^F Latinas philosophice

neubral nic z moci zmíněného stolce, ale na nabádání arcibiskupovo se jej snažil podle svých sil rozmnožit,¹⁹² poněvadž k rozšíření služby Boží byl tam po smrti kněze Dominika poslán nejprve kněz a přeslavný učitel Swarnagal s jáhny a kleriky.¹⁹³ Po něm tam pak Liupram vyslal kněze a mistra všech umění Altrida. Toho tam Liupramův nástupce Adalwin ustanovil jako archipresbytera a svěřil mu klíče od chrámu i to, aby se v jeho zastoupení staral o všechen lid.¹⁹⁴ A obdobně ustanovil po jeho smrti jako archipresbytera Rihpalda.¹⁹⁵ Ten tam pobyl dlouhou dobu, zastáváje horlivě svůj úřad, jak mu povolil jeho arcibiskup, až jakýsi Řek jménem Metoděj, který po nedávném vynalezení slovanského písma, přezíraje po způsobu filozofů latinský jazyk, římské učení i latinské autoritativní písmo, způsobil, že mše, evangelia i církevní hodinky těch, kteří je slavili latinsky, ztratily zčásti vážnost pro všechen lid.¹⁹⁶ Ježto to

^A rerum om. 5, 6 // ^B swarnagal 1; swarnagal 4, 5, 6 // ^C aut 6 // ^D commoratus 5, 6 // ^E inunxit 4; inunxit 5, 6 // ^F auctorabiles 4

¹⁹² Např. v r. 860 daroval Pribina *fidelis dux noster* klášteru v Niederaltaichu zemi na Sále u Salapiugin až k Slovenské marce, *Stresmaren, Uualtungesbach a Chirihstetin*, *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 100, *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 28.

¹⁹³ Salzburšské nekrology znají dva Svarnagaly, z nichž jeden může být identický se Svarnagalem v *Conversio*, *MGH, Necrol.*, II, 8, 13, 9; 10, 20, 6.

¹⁹⁴ Poněvadž Altrida poslal ještě arcibiskup Liupram, odešel Altrid do Blatengradu před 14. říjnem 859, kdy Liupram zemřel. Jeho nástupce Adalwin učinil Altrida arciknězem v Blatensku. Jméno Altridovo zaznamenávají Salzburšské nekrology, *MGH, Necrol.*, II, 6, 3, 7; 14, 34, 38; 15, 36, 40.

¹⁹⁵ Rihpalda uvádějí Salzburšské nekrology, *MGH, Necrol.*, II, 24, 60, 5; 28, 68, 14; 30, 73, 11; 37, 90, 5.

¹⁹⁶ Jde zde zřejmě o kontaminaci s Konstantinem Filosofem. O nově vynalezeném slovanském písmu srov. *Život Konstantina*, kap. XIV; *Život Metoděje*, kap. V, VIII; privilegium *Industriae tuae* z r. 880, *MMFH*, III, *Ep.*, č. 90. Dále viz M. KOS, *Conversio*, 93-95. Vzhledem k údaji o Vánocích r. 864 v další kapitole měla by zpráva o působení Metoděje, resp. Konstantina v Pannonii náležet vlastně do r. 864. To by bylo ovšem možné jen před tažením Ludvíka Němce na Moravu v srpnu 864 (*Ann. Fuld.* ad a. 864), resp. při cestě byzantské mise na Moravu k Rostislavovi. Pravděpodobným se proto zdá mínění, že se ve zprávě vzpomíná buď pobyt byzantské mise u Kocela po cestě do Benátek v r. 867 (*ŽK*, XV), nebo ještě spíše činnost Metoděje v blatenské Pannonii v l. 869/870, když se stal biskupem (*ŽM*, VIII), resp. že jde o kontaminaci obou posledních zpráv.

superducens vilescere fecit cuncto populo ex parte missas et euangelia ecclesiasticumque officium illorum qui hoc Latine celebraverunt. Quod ille ferre non valens sedem repetivit Iuvavensem.

13 Anno igitur DCCCLXV.^A venerabilis archiepiscopus Iuvavensium Adalwinus nativitate Christi celebravit in Castro Chezilonis^B noviter Mosapurc^C vocato, quod illi successit moriente patre suo Priwina^D quem Maravi occiderunt. Ibi que illo die officium celebravit ecclesiasticum, sequentique die in proprietate Wittimar^E dedicavit ecclesiam in honore sancti Stephani^F protomartyris. Die vero Kalendis Januariis ad Ortahu consecravit ecclesiam in honore sancti^G Michaelis

onen nebyl s to snášet, vrátil se do sídla salzburského.¹⁹⁷

13 Roku 865 slavil pak ctihodný salzburský arcibiskup Adalwin narození Kristovo¹⁹⁸ v hradě Kocelově, zvaném nově Mosapurc,¹⁹⁹ jenž mu připadl po smrti otce Pribiny,²⁰⁰ kterého zabili Moravané.²⁰¹ A tam vykonal onoho dne²⁰² církevní bohoslužby a následujícího dne²⁰³ vysvětil na majetku Wittimarově chrám ke cti svatého Štěpána prvomučedníka.²⁰⁴ 1. ledna²⁰⁵ pak vysvětil v Ortahu na majetku Kocelově chrám ke cti svatého Michaela archanděla.²⁰⁶ Rovněž téhož roku

^A DCCCLXXV 5, 6 // ^B hezilonis 3, 4; hezelonis 5, 6 // ^C moseburch 3, 4, 5, 6 // ^D priuina 1, 4; priwina 3; priwina 5, 6 // ^E uitimaris 1; wittemari 4 // ^{F-G} stephani ... sancti om. 5, 6

¹⁹⁷ Odchod Rihpaldův z Blatenska do Salzburgu spadá patrně do l. 869/870. O situaci v Pannonii srov. Z. R. DITTRICH, *Christianity in Great Moravia*, 186-188.

¹⁹⁸ Tj. 24. prosince 864.

¹⁹⁹ Tj. *Urbs paludarum*, srov. *Conversio*, c. 11, pozn. 136.

²⁰⁰ Úmrtí Pribinovo spadá do doby mezi 20. únorem 860, kdy daroval u řeky Sály část svého vlastnictví klášteři v Niederaltaichu (MGH, *Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 100; *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 28) a 21. březnem 861, kdy *quidam comes de Sclavis nomine Chezul* daroval Freisingu část svého vlastnictví *prope Pilozsuue* (TH. BITTERAU, *Die Traditionen*, I, 696). M. KOS, *Conversio*, 96-97, J. DEKAN, *Začiatky*, 69, klade smrt Pribinovu do letních měsíců r. 861, nejpravděpodobněji srpna.

²⁰¹ Obecně se přijímá názor, že Pribina jako věrný vazal Ludvíka Němce byl obětí spojenectví Rostislava a Karlomana a jejich vystoupení proti východofranskému králi (*Ann. Fuld.* ad a. 861, *Ann. Bertin.* ad a. 861), srov. M. KOS, *Conversio*, 96; B. GRAFENAUER, *Slovenci u ranofeudalno doba*, in: *Historia naroda Jugoslavije*, I, 155; J. DEKAN, *Začiatky*, 68-69; L. HAVLÍK, *Velká Morava*, 202.

²⁰² Pondělí, 25. prosince 864.

²⁰³ Úterý, 26. prosince 864, svátek sv. Štěpána.

²⁰⁴ Wittimar, Witimir se připomíná v Blatengradě už r. 850, *Conversio*, c. 11; H. PIRCHEGGER, *Karantien und Unterpannonien*, 286. Lokalitu hledal E. KLEBEL (*Die Ostgrenze des karolingischen Reiches*, 376) v Gétye (dříve Szentistvan), asi 15 km severovýchodně od Blatengradu. Poněvadž svěcení kostela následovalo dopoledne druhého dne pobytu v Blatengradě, je nasnadě úvaha, že Witimarův statek ležel v blízkosti Blatengradu, a proto jej TH. BOGYAY (*Die Kirchenorte der Conversio*, 66-67) hledá v dnešní osadě Fenék, kde jsou zbytky baziliky (II) z 9. stol.

²⁰⁵ R. 865.

²⁰⁶ Lokalizace *ad Ortahu* je nejistá. E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 376) pomýšlel na místo Ortaháza na řece Cserta západně od Blatengradu, nebo na lokalitu Orda v komitátu Somogy na jižním břehu Blatenského jezera; M. KOS, *Conversio*, 97-98. TH. BOGYAY (*Die Kirchenorte der Conversio*, 58, 67-70; *id.*, *Kontinuitätsprobleme*, 66) ztotožnil Ortahu s Bezprimem (Veszprém), kde je katedrála zasvěcená archanděli Michaeli a kde vzniklo jedno z prvních biskupství Uher, starší než Ostřihom (D. DERCSÉNYI – L. ZOLNAY, *Esztergom*, Budapest 1956, 6, 14); mnohem staršího data

archangeli in proprietate Chezilonis.^A Item eodem anno ad Weride^B in honore sancti Pauli apostoli Idibus Ianuariis^C dedicavit ecclesiam. Item in eodem anno XVIII.^D Kalendas Februarias ad Spizzun^E in honore sanctae Margaretae virginis ecclesiam dedicavit. Ad Termperhc^F dedicavit ecclesiam in honore sancti Laurentii. Ad Fizkere eodem anno dedicavit ecclesiam. Et singulis proprium dedit^G presbyterum ecclesiis. Sequenti quoque tempore veniens iterum in illam partem causa confirmationis et praedicationis contigit illum

vysvětil dne 13. ledna chrám ve Weridě ke cti svatého Pavla apoštola.²⁰⁷ Taktéž v onom čase vysvětil 14. ledna chrám ve Spizzunu ke cti svaté Markéty panny.²⁰⁸ V Termperhc vysvětil chrám ke cti svatého Vavřince.²⁰⁹ Téhož roku vysvětil chrám ve Fizkere a každému chrámu dal vlastního kněze.²¹⁰ Také při příští příležitosti,²¹¹ když přišel znovu do oné krajiny biřmovat a kázat, se stalo, že se ocitl na místě zvaném Cella, na majetku Unzátově,²¹² a tam byl chrám způsobilý k vysvěcení. Vysvětil jej ke cti svatého Petra,

^A hezilonis 3, 4, 5, 6 // ^B vueride 1; werde 4; werd 5, 6 // ^C II idus novembris 5, 6 // ^D XVIII 1 // ^E spizzun V. 6 // ^F tremperch 4; terinperch 5, 6 // ^G dedit om. 3, 4, 5, 6

jsou však pozůstatky rotundy sv. Jiří na hradě, K. H. GYÜRKY, *Die St. Georgs-Kapelle*, 341-408. Podle G. KOROMPAYE (*Veszprém*, Budapest 1957, 15-16) byl Bezprim vojvoda Pribinův; jméno však není v Pribinově okolí doloženo. Uherská letopisná tradice vzpomíná několikrát *civitas Bezprem* (*ANON. P. MAG. Gesta Hungarorum*, c. 48, 49, 52). Podle SIMONA DE KEZY (*Gesta Hungarorum*, c. 23) sídlil *in castro, quod Bezprem nominatur* Morot, který vládl v Pannonii v době, kdy Maďaři vtrhli do této země.

²⁰⁷ H. PIRCHEGGER (*Karantien und Unterpannonien*, 286) lokalizoval Weride do oblasti „in der Warth“ ve štyrsko-hradeckém pomezí; M. LJUBŠA (*Die Christianisierung der heutigen Diözese Seckau*, 1911, 201) uvádí, že „cerkev sv. Petra v Weride je verjetno Őri Szt.-Peter ob Zali“. TH. BOGYAY (*Die Kirchenorte*, 59-60) odmítá ztotožnění Weride s Őriszentpéter v kom. Zala. E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 376-377; *id.*, *Siedlungsgeschichte des deutschen Südostens*, München 1940, 57) uvažoval o ztotožnění se Szigetvárem (Ostrovi), případně lokalitou Tihány. Na Őriszentpéter pomýšlel také F. ZIMMERMANN, *Die vormalj. Bes.*, 73-75, což TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 59-60, vyvrací.

²⁰⁸ E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 376) uvádí, že šlo o Tihány, jinde pak (*Siedlungsgeschichte*, 57) hovoří o Szigligetu. TH. BOGYAY (*Die Kirchenorte*, 60-61) považuje pak za problematické ztotožnění Spizzun s Pužavci.

²⁰⁹ Zprávu o posvěcení kostela *ad Termperhc* přinášejí k r. 865 *Letopisy z Vorau*, které ji převzaly z *Conversio* (H. BRESSLAU, *Die ältere Salzburger Annalistik*, 20, op. 1), nikoli z *Ann. Iuvav. max.*, srov. M. KOS, *Conversio*, 99. *Ecclesia ad Termperch* se připomíná jako salzburská r. 860 (*Salzburger Urkundenbuch*, II, 40; *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 102); M. KOS, *Conversio*, 99, ač např. v případě Unzátově šlo zřejmě o svěcení kostela postaveného již dříve, se domnívá, že nebude totožná s nově svěceným kostelem r. 865. Termperch z r. 860 hledal E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 776) v Baranya Szentlőrincz u Pětikostelí. Ztotožnění Termperhc *Conversio* s Tening/Zsira (tak F. ZIMMERMANN) odmítá TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62.

²¹⁰ Podle E. KLEBELA (*Die Ostgrenze*, 376) jde snad o místo na břehu Blatenského jezera, nebo řeky Sály, srov. M. KOS, *Conversio*, 99. Ztotožnění F. ZIMMERMANN, *Die vormalj. Bes.*, 99, s Halászi TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62, odmítá.

²¹¹ V l. 866-869.

²¹² Unzát se připomíná v okolí Pribinově r. 850 (*Conversio*, c. 11). Lokalitu Cella hledal E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 377) s rezervou v místě Csele/Cselej severně od Moháče, F. ZIMMERMANN, *Die vormaljarische Besiedlung*, 89, v Unčatin/Incéd, což TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 58, 62, odmítá.

venisse in locum qui dicitur Cella, proprium videlicet Unzatonis, ibique apta fuit ecclesia consecrandi. Quam dedicavit in honore sancti Petri principis apostolorum, constituitque^A ibi proprium presbyterum. Ecclesiam vero Ztradach^B dedicavit^C in honore sancti Stephani. (Item)^D in Weride^E ecclesia dedicata floret in honore sancti Petri principis apostolorum.^F Postea vero tres consecravít ecclesias, unam ad Quartinaha^G in honore sancti Iohannis euangelistae, alteram ad Muzziliheschirichun,^H tertiam ad Ablanza,^I quibus constituit proprios presbyteros.^J

14 A^K tempore igitur quo dato et praecepto domni Karoli imperatoris orientalis Pannoniae populis a Iuvavensibus regi coepit praesulibus usque in praesens tempus sunt anni LXXV,^L quod nullus

knížete apoštolů, a ustanovil tam zvláštního kněze. Chrám Ztradach pak vysvětil ke cti svatého Štěpána.²¹³ Taktéž ve Weridě kvete chrám vysvěcený ke cti svatého Petra, knížete apoštolů.²¹⁴ Nato pak vysvětil tři chrámy, jeden v Quartinaha ke cti svatého Jana Evangelisty,²¹⁵ druhý v Muzziliheschirichun,²¹⁶ třetí v Ablanza,²¹⁷ a ustanovil pro ně zvláštní kněze.

14 Tedy od té doby, co z rozhodnutí a z příkazu pána císaře Karla²¹⁸ začal být lid východní Pannonie²¹⁹ spravován salzburskými velekněžskými, je tomu až po dnešní dobu 75 let,²²⁰ protože v oné

^A constituitque 1 // ^B sacerdotem 4 // ^C ztradach apostolorum manu eadem in margine addit 1; ztradachi 3, 4; stradach 5, 6 // ^D decavit 1 // ^E iterum 5, 6 // ^F vueride 1; werde 4; werd 5, 6 // ^G hic desinit 4 // ^H quarthinaha 6 // ^I muzziliheschirichun 3; mzziliheschirchen 4; muzzilischirichin 6 // ^J ablanza 1; alansa 6 // ^K sacerdotem 4 // ^L a om. 4, 6 // ^L LXXV 1; usque tempus in anni LXXXV 6

²¹³ Ztradach se pokusil E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 377) ztotožnit s místem Darda/Torda-Tardá při Drávě.

²¹⁴ Viz výše pozn. 207.

²¹⁵ Kostel ad Chuartinahu se připomíná už r. 860 (*Salzburger Urkundenbuch*, II, 40; *MGH, Dipl. Lud. Germ.*, I, č. 102; *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 30). E. KLEBEL (*Die Ostgrenze*, 372) uvažuje o ztotožnění s Koroknya (r. 1346 Karatna) u Nagybjom jižně od Blatenského jezera, což TH. BOGYAY (*Die Kirchenorte*, 61) odmítá, stejně jako ztotožnění s pustinou Karinta severně od Blatenského jezera (sg. Káler Becken), nebo Salföldem. Místo leželo blíže Blatenského jezera a příslušenstvím kostela byly pozemky na řece Sále a Velih/Weliga (dn. Valicka), J. WIDEMANN, *Die Traditionen des Hochst. Regensburg*, 78, 91, č. 86, 102. Na stejném místě se hovoří také o statcích při toku Ráby, které dal kdysi Kocel klášteru sv. Emmerama v Řezně, srov. *MMFH*, III, *Dipl.*, č. 38, 41. Vzhledem k Sále a Valicka půjde nejspíše o okolí Zalaegerszegu, příp. Zalaszentivándu, L. HAVLÍK, *Panonie*, pozn. 107.

²¹⁶ Lokalizace je neznámá, srov. M. KOS, *Conversio*, 100, a TH. BOGYAY, *Die Kirchenorte*, 62.

²¹⁷ Ablanz je název potoka východně od Kiseku, na jehož ústí u Csépregu klade E. KLEBEL, *Die Ostgrenze*, 377, zmíněnou lokalitu, M. KOS, *Conversio*, 100. E. MOÓR, *Westungarn im Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen*, Szeged 1936, 19, považuje toto ztotožnění za velmi problematické, TH. BOGYAY, *Kontinuitätsprobleme*, 64, naopak za jisté.

²¹⁸ Karla Velikého.

²¹⁹ Tj. Dolní Pannonie.

²²⁰ Většina historiků (přehled podává M. KOS, *Conversio*, 101) se shoduje, že Pannonie připadla Salzburku r. 796, a že tedy tímto dnešním dnem je míněn r. 871. Ojediněle se vzpomíná však také r. 798, kdy *imperator praecepit* arcibiskupu Arnonovi působení na východě mezi Slovany, *Conversio*, c. 8, tj. dnešním dnem mohl být pak míněn r. 873; v jeho první polovině (14. května)

episcopus alicubi veniens potestatem habuit ecclesiasticam^A in illo confinio nisi Salzburgenses rectores, neque presbyter aliunde veniens plus tribus mensibus ibi suum ausus est colere officium, priusque suam dimissoriam episcopo praesentavit epistolam. Hoc enim ibi observatum fuit usque dum nova orta est doctrina Methodii philosophi.

pohraniční oblasti neměl kromě salzburských správců církevní pravomoc žádný biskup přicházející odjinud, ani se tam žádný kněz přicházející odjinud neopovážil vykonávat svůj úřad déle než tři měsíce, dříve než by předložil biskupovi²²¹ svůj propouštěcí list. Toto se totiž tam zachovávalo až do té doby, dokud nepovstalo nové učení Metoděje Filosofova.²²²

^A ecclesiam 6

však zemřel arcibiskup Adalwin, o kterém se mluví v c. 9 jako o živém. M. KOS, *Conversio*, 102, se přiklání k mínění, že vznik spisu spadá do r. 871, přesněji do jeho poslední čtvrtiny. Naproti tomu Z. R. DITTRICH, *Christianity*, 188-189, klade vznik díla do jara r. 870 před Metodějovo zajetí bavorským episkopátem.

²²¹ Tj. salzburskému arcibiskupu.

²²² K tomu srov. konec c. 12 a pozn. 196.